T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE EVDE BAKIM VE EV HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN GÖÇMEN KADINLAR: ÖZBEKİSTANLI GÖÇMEN KADINLAR ÖRNEĞİ

Hazırlayan: Şener YILMAZ

İSTANBUL, 2022

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULUMALI SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE EVDE BAKIM VE EV HİZMETLERİNDE ÇALIŞAN GÖÇMEN KADINLAR: ÖZBEKİSTANLI GÖÇMEN KADINLAR ÖRNEĞİ

Hazırlayan: Şener YILMAZ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa POYRAZ

İstanbul, 2022

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Şener YILMAZ

ÖZET

21. Yüzyılda orta sınıfın mevcut durumunda yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmeler neticesinde toplumsal yapılar sosyal, ekonomik ve kültürel alanda değişimlere uğramaktadır. Toplumsal yapılardaki bu değişimlerden biri de kadının iş hayatındaki yerinin ve öneminin artması, aile yapılarının çekirdekleşmesi ve değişen bu olgular ile birlikte ev hizmetleri ve evde bakım hizmetlerinde istihdam alanının büyümesidir. Kadınların iş gücüne katılımının artması neticesinde evde bakım ve ev hizmetlerinde destek alma ihtiyacının ortaya çıktığı ve sürekli artan bir emek talebi olarak da gözlemlendiği bilinmektedir. Bu emek talebi büyük çoğunlukla kadın işçiler tarafından sağlanmaktadır. 21. Yüzyılda küreselleşmenin etkisi ile kurulan ülkeler arası sosyal ağlar ile ülkeler arasındaki sınırların kalkması sonucunda uluslararası göçün kolaylaştığı ve arttığı gözlemlenmektedir. Ayrıca artmakta olan uluslararası göçte, toplumda varoluş rolü ve statüsü değişmekte olan kadınların göç oranlarında artış olduğu, küreselleşme sürecinin ve kadın iş gücüne olan ihtiyacın artma eğiliminin bunu doğrudan etkilediği ve bu etkilerinde göç literatürüne yeni eklenmekte olan göçün kadınlaşması olgusunu doğurduğu gözlemlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye de kadın işçi göçüne ev sahipliği yapmakta ve kadın göçmenlere sağladığı istihdam alanlarından biri de evde bakım ve ev hizmetleri olmaktadır. Bu çalışmada evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan Özbek göçmen kadınların göç kararları ve göç süreçleri, Türkiye'ye göç etme nedenleri, meslek seçimleri ve beklenen görevler, işverenler tarafından tercih edilme ve iş bulma süreçleri, göç stratejileri ve beklentileri incelenmektedir. Ayrıca Özbek göçmen kadınların ev hizmetleri ve evde bakım hizmetlerinde var oluşlarının kendilerine, ailelerine ve geldikleri ülkeye etkileri mevcut teoriler ile ilişkilendirilerek, kavramsal çerçeve ışığında detaylı olarak araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Göç, Göçmen Kadınlar, Göçün Kadınlaşması, Ev Hizmetleri, Evde Bakım Hizmetleri.

ABSTRACT

As a result of the economic and social developments experienced in the current situation of the middle class in the 21st century, social structures are undergoing changes in social, economic and cultural areas. One of these changes in social structures is the increase in the place and importance of women in business life, the smaller of family structures and the growth of employment in domestic services and home care services with these changing phenomena. It is known that as a result of the increase in women's participation in the workforce, the need for support in home care and home services has emerged and it is observed as a constantly increasing demand for labor. This demand for labor is mostly provided by female workers. In the 21st century, it is observed that international migration has become easier and increased as a result of the removal of borders between countries and the social networks benefits between countries established with the effect of globalization. In addition, it is seen that there is an increase in the migration rates of women whose role and status in the society have changed in the increasing international migration, and that the globalization process directly affects the increasing trend of female workforce need. As a result of these reasons, we see the feminization of migration. Turkey, one of the developing countries, hosts female labor migration and one of the employment areas it provides to women immigrants is home care and home services. In this study, migration decisions and migration processes of Uzbek migrant women working in home care and domestic services, reasons for emigrating to Turkey, career choices and expected duties, being preferred by employers and employment processes, migration strategies and expectations are examined. In addition, the effects of the existence of Uzbek migrant women in domestic services and home care services on themselves, their families and the country they come from are investigated in detail in the light of the conceptual framework by associating them with existing theories.

Key Words

International Migration, Migrant Women, Feminization of Migration, Home Services, Home Care Services.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez sürecimde bana bilgisi ve tecrübesiyle katkı sağlayan, tıkandığım noktalarda önümü açan ve cesaretlendiren, sorularıma en içten samimiyetle cevap verip çalışmamın ortaya çıkmasın da büyük emeği olan tez danışmanım Sayın Mustafa POYRAZ'a, öğrencilere yaklaşımı ve yardımseverliği ile yüksek lisans öğrencilik dönemim boyunca ilerlememde katkısı bulunan ve jüri heyetinde yer alan Sayın Ahu PAKÖZ TÜRKELİ'ye, tez çalışmamı okuyup değerlendiren ve çok kıymetli çıkarımlarda bulunup çalışmamı destekleyen jüri heyeti üyesi Sayın Murat Ertan KARDEŞ'e, çalışma sürecim boyunca fikirleri ve kanaatleri ile destek veren değerli dostlarıma ve çalışmamım ortaya çıkmasının asıl kahramanları olan evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışıp binlerce insanlara hizmet verip emek sarf eden başta kıymetli katılımcılar olmak üzere tüm emekçi göçmen kadınlara çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ... iii
ABSTRACT ... iv
TEŞEKKÜR ... v
İÇİNDEKİLER ... vi
TABLO LİSTESİ ... ix
GİRİŞ ... 1
BİRİNCİ BÖLÜM ... 5
ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ ... 5
1.1 Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar ... 5
1.1.1. Göç Kavramı ... 5
1.1.2. Göçün Kadınlaşması ... 7
1.1.3. Özbekistan'da Dış Göçün Sebepleri ... 9
1.1.4. Evde Bakım Hizmetleri ... 10
1.1.5. Ev Hizmetleri ... 12
1.1.6. Türkiye'de Evde Bakım ve Ev Hizmetleri ... 13
1.2. Literatür İncelemesi ... 17
İKİNCİ BÖLÜM ... 20
ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM ... 20
2.1. Konu, Beklentiler ve Amaç ... 20
2.2. Örneklem ... 21
2.3. Veri Toplama Süreci ... 22
2.4. Analiz ... 23
2.5. Geçerlilik ve Etik Konuları ... 24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ... 25
KADIN İŞÇİLERİN MEKÂNI TÜRKİYE ... 25
3.1. Katılımcıların Temel Özellikleri ... 25
3.1.1. Yaş ... 25
3.1.2. Eğitim ... 26
3.1.3. Medeni Durum ve Çocuk Sayısı ... 26
3.2. Göç Öncesi Hayatlar ... 27
3.2.1. Özbekistan'da Ekonomik ve Sosyal Hayat ... 27
3.2.2. Özbekistan Dışı Bir Ülkede Çalışma Fikri ... 29
3.2.3. Göç Etme Fikrine Alınan Tepkiler ... 30

3.3. Göç Kararı ve Süreci 31
3.3.1. Neden Göç? 31
3.3.2. Göç Süreci 32
3.3.3. Türk Cumhuriyetlerinden Olmanın Faydaları 33
3.4. Mesleki Eğitim, İş Tecrübesi ve Günlük Hayat 34
3.4.1. Ev Hizmetleri ve Evde Bakım Hizmetleri Alanında Alınan Mesleki Eğitim ve Meslek Tecrübesi 34
3.4.2. Göçmen Kadınlardan Beklenen Görev ve Sorumluluklar 35
3.4.3. Çalışma Süresi ve Çalışma Şartları 36
3.4.4. Günlük Hayat ve İzin Günleri 38
3.5. Yurtdışı Deneyimi 39
3.5.1. Türkiye Hakkında Bilgi 39
3.5.2. Türkiye'de Kalınan Süre ve İleriye Dönük Planlar 40
3.5.3. Türkiye Hakkında Görüşleri 41
3.6. Türkiye'de Evde Bakım ve Ev Hizmetleri ile Kadın Göçmen İlişkisi 42
3.6.1. Neden Evde Bakım ve Ev Hizmetleri? 42
3.6.2. İşveren ile İlişkiler ve İşverenlerin Sizi Tercih Sebepleri 43
3.6.3. Türkiye'de Çalışmak İçin Göç Etmek İsteyen Diğer Kadınlara Tavsiyeler 44
3.6.4. Neden Türkiye? 45
SONUÇ 46
KAYNAKÇA 49
EK 1: MÜLAKAT SORULARI 53

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Demografik Bulgular.....26

GİRİŞ

Göç, insanların ülkelerinde bulundukları veya ikamet ettikleri yerleşim alanlarını terk ederek farklı bir yerleşim alanına gitme ya da ülkesinden ayrılarak yeni bir ülkeyi mesken tutma eylemidir. Göç olgusu, tarihsel süreç boyunca süregelen en önemli sosyolojik olgulardan biridir. Kitlesel akınların getirdiği göçler neticesinde yeni ırklar ve milletler doğmuş, yeni coğrafyalar keşfedilmiş, kültürel ve bilimsel zenginlikler artmış, ekonomik ve sosyolojik dönüşümler meydana gelmiştir. Göç sebepleri tarih boyunca birçok ortak nedenleri barındırmaktadır. Günümüzde insanları göç etmeye iten başlıca sebepler; savaşlar, etnik çatışmalar, siyasi krizler, doğal afetler başta olmak üzere ekonomik ve sosyal sebeplerdir. Alt gelir ve alt-orta sınıf bireyler ve aileler için ülkesinde kazanacağı ekonomik ve sosyal kazancın getirdiği yaşamdan daha yüksek ekonomik ve sosyal kazançla refah vadeden ülkelerde çalışma ve yaşama fikri daha cazip hale gelmiştir. Ayrıca günümüzde küreselleşme, gelişen teknoloji, işgücü ihtiyacı, insan hakları ve gelişen sosyal ağlar sayesinde insanların bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmeleri kolaylaşmış ve artmıştır.

Dünyada işgücü ihtiyacının getirmiş olduğu göç realitelerinden biri de evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak üzere göç eden kadınlardır. Günümüz Türkiye'sinde kadınların iş gücüne katılımının artması ve aile yapılarının çekirdekleşmesi neticesinde ev işlerinde, çocuk ve yaşlı bakımlarında destek almaya olan talep artmıştır. Türkiye'de aile yapısı temelinde evli çiftlerde kadınlar, yatılı olarak evde bakım ve ev hizmetleri işlerinde çalışmaya çekimser oldukları gözlemlenmektedir. Bunun yanında Türkiye'de kreş hizmetlerinin yaygınlaşamaması, kurumsallaşamaması ve evde bakım hizmetlerinde kurumlara olan güvensizlikler, sosyal ve kültürel nedenlerin getirdiği, kurum yerine evde bakım hizmeti alma tercihi evde bakım ve ev hizmetlerinde destek alma ihtiyacı olan insanların, bu ihtiyaçlarını genellikle piyasadan yani yerli veya yurtdışından göçle gelen göçmenlerle karşılamaya itmektedir.

Teknolojik gelişmeler paralelinde tıp biliminin terakki süreciyle birçok hastalığın tanı ve tedavileri bulunmuş, doğumda ölüm riskleri azaltılmış ve insanoğlunun ortalama ömrü uzamıştır. Bu değişimler neticesinde yaşlı nüfus artmış, kronik hastalar ve engelli bireylerin yaşama süreleri uzamıştır. Bu durum yaşlı, engelli ve kronik hastaların yaşam kalitelerini arttırma eğilimlerini ve bakım hizmetlerinden

piyasadan hiç olmadığı kadar destek alma ihtiyacını doğurmuştur. Küresel dünyada ortaya çıkan bu sosyolojik durum sağlık sistemi ve hizmetlerinin gelişen taleplere karşı çözümler bulmaya ve yeni oluşumlara itmektedir. Sağlık hizmetlerinin beklediği taleplerden biri olan eve bakım hizmetleri, yeni oluşuma cevap vermekte ve son zamanlarda sağlık sistemi ve sosyal hizmetler içerisinde yer almaktadır (Oğlak, 2007, s. 13).

Türkiye'de refah temelinin özünü aile olgusu oluşturup sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler aile üzerindeki ev işleri ve bakım hizmetleri sorumluluklarını piyasadan temin etmeye itmiştir. Oluşan bu durum neticesinde bilhassa bakım işlerinin yatılı istihdam gerektirmesi, en çok göçmen işçi kadınlara yaramıştır. Göçmen kadınlara hem kalacak yer sorunu çözümlemekte hem de yerli işçilerle oluşabilecek rekabeti bitirmektedir (Toksöz, Erdoğdu ve Kaşka, 2012, s. 84).

Kentleşme süreci ile beraber Türkiye'de ev hizmetlerinde istihdam olan emekçilerin sayısının artması ve özellikle kırsal yerlerden kentlere göçlerle beraber gelişen işgücünde kayıt dışı olarak birçok kadının bakıcı ve gündelikçi olarak çalıştığı gözlemlenmektedir. Türk işçilerinin yanı sıra ev hizmetlerinde çalışan kayıtsız göçmenlerle birlikte kayıt dışı çalışmanın önüne geçilebilmesi için yasal düzenlemelerinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Arıcı, 2015, s. 227).

Türkiye'de göçmen kadın işçilerin büyük çoğunlukla anakentlerde ev işlerinde çalıştığı gözlemlenmektedir. Talep edilen ev hizmetleri ihtiyacı firmalar aracılığıyla ya da aracısız çalışan işçilere ulaşılarak temin edilir. Bunun yanında günlük ya da haftalık yayın yapan basın kuruluşları aracılığıyla da ev hizmetlerinde çalışmak isteyen göçmen kadınlara ulaşılabilmektedir. Ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar bıraktığı izlenime, tecrübesine ve dil yeterliliğine göre aylık 250 dolar ile 1000 dolar arası maaş almaktadırlar. Bu ekonomik kazançlara beslenme ve konaklama ihtiyaçları çalışmış oldukları evlerde yatılı kalınarak karşılandığında aynı işi yapan piyasadaki yerli işçilerden daha yüksek kazanç elde edebildiklerini ortaya çıkarmaktadır. (Erdem ve Şahin, 2009, s. 294).

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının artması ile doğru orantılı olarak, ev hizmetleri ve evde bakım hizmetlerine duyulan destek alma ihtiyacın artması neticesinde ev hizmetleri sektöründe iş imkânlarının arttığı gözlemlenmektedir. İhtiyaç talebi, Türk işçilerden ya da göçmen işçilerden karşılanırken özellikle hizmetin yatılı

kalınarak verilmesi istenildiğinde Türk işçilerin aksine göçmen işçilerin çalışma eğilimini daha da arttırmaktadır. Hizmet alma talebinin karşılanmasında yabancı uyruklu kadınların tercih edilme sebebi açıklanırken burada ayrıca Türk Cumhuriyetlerine mensup kadınların evde bakım ve ev hizmetlerinde çalıştırılmak üzere, en çok tercih edilen göçmen kadınlar olduklarını belirtmekte fayda vardır. Bunun temel nedenleri olarak; arz talep döngüsü, kültürel ve geleneksel benzerlikler, dil yakınlığı, yakın coğrafya ile birlikte Türk Cumhuriyetlerinden olan göçmen kadınların Türkiye kültür ve diline hızlı bir şekilde uyum sağlamaları söylenebilir. Bu nedenle ev işlerinde hizmet alımı yapanlar, ev hizmetleri için kendi kültürlerine yakın olan göçmen bireyleri tercih etmekte ve daha rahat iletişim kurabilmektedirler. Ev işleri ve bakım hizmetlerinde hizmet alımı yapanlar evlerini, çocuklarını, hasta ve yaşlılarını kendi kültürlerine yakın insanlara emanet etmeyi tercih ederek güven ortamının ve verimliliğin artacağının inancındadırlar.

Bu çalışmanın amacı Özbekistan'dan Türkiye'ye evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak üzere göç eden kadın bireylerin göç stratejilerine ve bu göçlerin sorunsalına cevap bulmaktır. Bu bağlamda, ev hizmetleri ve evde bakım hizmetlerinde çalışmak üzere göç eden Özbekistan uyruklu kadın bireylerin dış göçlerinin sebepleri ve göç süreçleri nelerdir? Bu iş bölümlerini ve Türkiye'yi seçme sebepleri, Türkiye'de bu iş bölümlerindeki istihdam açıkları ve Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısı ile iki ülke arasındaki tarihsel ve kültürel yakınlık göçlerinde ne derecede etkilidir? İşverenlerin Özbek kadın göçmenleri seçmelerindeki sebepler nelerdir? Özbek göçmen kadınların göç öncesi ve sonrası beklentileri ve stratejileri nelerdir? Bu sorunsalları aydınlatmak için Özbekistan'dan dış göçün nedenlerini, literatür çerçevesinde Dünya'da ve Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerinin tarihsel gelişim süreçlerini ve diğer ülkelerden gelen kadın göçleri ve nedenleri birlikte incelenecektir. Devamında, ev hizmetleri ve evde bakım hizmetlerinde halen çalışma hayatı devam eden Özbekistan uyruklu 12 kadın birey ile Özbekistan'daki yaşamları, dış göçlerinin nedenleri ve süreçleri, Türkiye'ye göç etme ve mesleki seçim sebepleri, mesleki tecrübe ve algıları, Türkiye'ye geldikten sonraki yaşamsal sorunsalları, göç stratejileri ve beklentileri yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile cevaplandırılacaktır. Elde edilen veriler neticesinde, Özbekistan'dan Türkiye'ye evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak üzere gelen kadın göçü sorunsalına ve göçmen kadınların stratejilerine cevap bulmak amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde temel kavramları; göç ve göçmen, göçün nedenleri ve türleri, göçün kadınlaşması, Özbekistan'da dış göçün sebepleri, evde bakım ve ev hizmetlerini tanımlayan açıklamalar yer alacaktır. Ayrıca uluslararası göçte kadınların yeri üzerine literatür taraması yapılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; araştırmanın yöntemi, soruları, beklentileri ve amaçlarını ortaya koyup, örneklemin nasıl seçildiğinden bahsedilecektir. Sonrasında kullanılan analiz yöntemi ile uyulan etik kurallarına değinilecektir.

Üçüncü bölümde; Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan Özbek göçmen kadınlarla yapılan mülakat çalışması neticesinde ortaya çıkan veriler ışığında, kavramsal çerçevede nelere ulaştığımız paylaşılacaktır.

Sonuç bölümünde ise göçmen kadınların; göç kararı alma, Türkiye'yi ve evde bakım ve ev hizmetlerini tercih sebepleri, göç stratejilerinin ve beklentilerinin göç öncesi ve sonrası analizi ile hizmet alımı yapan Türk bireylerle ortak çıkarlarının göç üzerindeki etkisi, kavramsal çerçeve ışığında yorumlanarak göçmenlerin stratejileri ve bu göçün sorunsalı açığa kavuşturulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1 Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar

Bu bölümde çalışmanın yapı taşları olan göç kavramı ve türleri, göçün kadınlaşması, Özbekistan'da dış göçün sebepleri, evde bakım ve ev hizmetleri kavramlarını tanımlayan açıklamalar, evde bakım ve ev hizmetleri mesleklerinin tarihsel gelişim süreçleri yer almaktadır. Bölümün sonunda ise literatür taraması yapılıp, konu ile alakalı yapılmış olan çalışmalara yer verilmektedir.

1.1.1. Göç Kavramı

Küresel göç, insanların temelli ya da belirli bir süreliğine çoğunlukla toplumsal kimlik ve aidiyetlerini konu ederek ülkeler arası göç etmesidir. İnsanoğlunun varlık âlemine geldiğinden beri en temel eylem ve tecrübelerinden biri olan göç, coğrafi bir olgudur. Göç, insanların ikamet ettiği kasaba ya da şehirden ayrılıp daha uzak bir yere yeniden yerleşmesidir (Bartram, Poros, ve Monforte, 2017, s. 13).

Günümüz dünyasında artan ekonomik krizler, savaşlar, siyasal krizler ve iç çatışmalar neticesinde ulusal devletler sürekli artan bir oranla sınırlarında düzensiz göçmen hareketliliği ve sorunuyla yüzleşmektedirler. Düzensiz göçmenlerin ana hedef olarak belirlediği ülkeler, gelişmiş ülkeler statüsünde olup geldikleri yerden refah seviyeleri daha iyi durumda olan ülkelere özellikle de Avrupa ve Kuzey Amerika kıtası ülkelerine olmaktadır. Türkiye ise coğrafi koordinatlarından ötürü Asya ve Ortadoğu ülkelerine Avrupa için bir kapı hükmündedir. Bu gerçeklik de, Türkiye'yi düzensiz göçmen akışında bir geçiş ülkesi yapmaktadır (Akkanat, Aksoy, Yılmaz ve Özsoy, 2017, s. 89).

Ana hedef ülkelerine ulaşmak için geçiş ülkelerinde kalmaya devam eden göçmenler, asıl istedikleri ülkelere göç için en doğru zamanı beklemektedirler. Bu zaman içerisinde göçmenler çoğunlukla ekonomik kazancı düşük, vasıfsız ve sömürülmeye açık pozisyondadırlar. Erkekler, inşaat işçiliği ve hamallık gibi; kadınlar

ise çoğunlukla bakıcılık, ev hizmetleri ve temizlik işlerinde çalışmaktadırlar. Genellikle de standartları çok düşük yerlerde kalan düzensiz göçmenlerin işleri belirlenen stratejik planlarla örtüşmemesinden, ana hedef ülkelere göç takvimi ertelenmekte ve Türkiye'de bulunma süreleri uzamaktadır (Tepealdı, 2019, s. 137).

Bireyleri ve kitleleri göçe sürükleyen başlıca sebepler; doğal afetler, ekonomik nedenler, siyasi nedenler ve sosyal nedenler olarak dört başlıkta inceleyebiliriz.

Doğal nedenler; coğrafi doğal unsurların sebep olduğu deprem, çığ, heyelan, kuraklık ve sel gibi tabii afetlerden dolayı insanlar yaşadıkları yerlerden yeni yerlere göç etmek durumunda kalabilirler. 1999 Marmara Depremi sonrası Gölcük'ün vermiş olduğu göçü örnek verebiliriz.

Ekonomik nedenler; işsizlik başta olmak üzere, ekonomik ve sosyal refahı arttırma isteğiyle insanlar ekonomik ve sosyal şartların daha iyi olduğu konumlara göç ederler. 1960'lı yıllarda Türkiye'den başta Almanya ve Fransa'ya olmak üzere Avrupa ülkelerine yapılan işçi göçlerini ve ülkelerin iç sınırlarında, kırsaldan anakentlere yapılan ekonomik göçleri örnek olarak verebiliriz.

Siyasi nedenler; savaş başta olmak üzere siyasi krizler ve baskılar, terör ve mübadele gibi nedenlerden dolayı insanlar ikamet ettikleri yerleri terk etmek durumunda kalabilirler. Örnek olarak 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş sonrası Türkiye'ye yapılan göçleri verebiliriz.

Sosyal nedenler; eğitim, kültür, sağlık ve altyapı gibi insanlara sunulan sosyal imkânların yetersizliği, insanların sosyal hayat kalitelerini arttırma isteğiyle, kamu hizmetleri ve sosyal altyapılarını geliştirmiş yerlere göç etmesine neden olur. Kırsaldan anakentlere yapılan göç hareketlerini örnek verebiliriz.

Göç sosyolojisinde göçler; iç göçler ve dış göçler olmak üzere ikiye ayrılır:

İç göçler; insanların ülke içerisindeki ikamet yerlerini yine ülke içerisinde başka bir yerde yaşamak için değiştirmesidir. İç göçler, ülke nüfusunda değişiklik getirmez sadece göçün yapıldığı ve verildiği yerlerde nüfus değişiklikleri meydana getirir.

Dış göçler; insanların hayatlarını idame ettikleri ülkeden farklı bir ülkeye daimi ya da geçici bir süreyle göç etmeleridir. Küreselleşme, savaşlar ve ekonomik sebepler neticesinde dış göçlerin sayısı her geçen yıl artmaktadır.

1.1.2. Göçün Kadınlaşması

Erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü toplumlarda erkeğin kadın üzerinde meşru bir iktidarı vardır. Bu iktidar neticesinde erkek kadını özel hayatından toplumsal hayatına kadar her safhada denetler. Toplumsal hayatta var olmak isteyen kadın bu iktidar karşısında işbirliği yapar ve düzenin devam etmesine yardımcı olur. Ancak toplumsal değişim rüzgârları karşısında bu iktidar da bilhassa ekonomik sebepler özelinde varlığını yitirmeye başlamıştır. Gelişen şartlar sonucunda piyasa daha çok kadını içerisinde istihdam edip, istihdam sonrası ortaya çıkan ev işleri hizmet gereksinimleri açığını da piyasa kendi içinden temin etmeye başlamıştır (Şeker ve Uçan, 2016, s. 204).

Kadınlar yaşadıkları yerlerde baş gösteren ekonomik, sosyal ve toplumsal değişim ve krizler ile göçün küreselleşmesi ve kadınların iş gücüne olan talep artışları neticesinde işçi göçlerine daha çok katılmaktadırlar. Göçmen kadınların en belirgin özelliği erkeğin peşinden göçe dâhil olmaları değil, göçleriyle aile ve evlilik bağlarını geride bırakarak tek başlarına uluslararası göç etmeleridir (Etiler ve Lordoğlu, 2015, s. 92).

Kadın göçlerinin temel çıkışı ele alındığında çoğunlukla erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü ataerkil toplumlarda, kadına yüklenen cinsiyet rolünün vücuda getirdiği kadın üzerindeki kısıntılardır. Ancak bu göçün esas noktası ele alındığında ekonomi temelli nedenlerini de göz önünde bulundurmak gerekir. Bu bağlamda kadın göç olgusunu anlamak için ekonomi ve ekonomi dışı pek çok nedenlerin var olduğunun farkında olmak gerekir. Kadın göçünün tek bir nedene dayandırılamaması, çoğu zaman birden fazla etkenlerin bir araya gelmesi neticesinde göçün meydana gelmiş olmasıdır (Buz, 2007, s. 40).

Kadın göçlerinde itici sebeplerden biri de savaşların yarattığı etkiler ve baskılardır. Savaş sırasında eşini ya da ailesindeki koruyucu erkek bireylerini kaybeden kadınlar, hayatlarını sürdürebilmek için göç etmek durumda kalmışlardır. Örneğin Suriye'de yaşanan iç savaş sırasında eşlerini kaybeden kadınlar, ailenin geri kalan üyelerinin yaşamı için mücadele etmek zorunda kalmış ve başka bir ülkeye sığınarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Yakın geçmişte Wang ve Schofer (2018) tarafından yapılan araştırmada 1970-2008 yılları arasında 84 ülkedeki boşanma oranları incelenmektedir. Uluslararası çapta 1970 yılından 2008 yılına kadar gelinen süre içerisinde boşanmaların bin evli bireyde 2,6'dan 5,5'e yükseldiğine, yani boşanma oranlarının iki katının üzerine çıktığına ulaşılmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak, boşanma oranlarının artışı ataerkil toplumlar başta olmak üzere kadınları kendi ayakları üzerinde durmaya itmektedir. Bu nedenle az gelişmiş ülkelerde yaşayan kadınlar daha yüksek gelir elde etme hayaliyle gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri tercih etmektedir.

Türkiye'de ev hizmetleri sektörü çalışanlarını ele aldığımızda ortaya çıkan durumlardan biri de gündelikçi olarak çalışan kent göçmenleri ile yurt dışı göçmenleridir. Ev hizmetlerinde hizmet veren bu iki emekçiler birbirlerine rakip görünseler de gerçekte ciddi bir rekabetin olduğu söylenemez. Kent göçmenleri yatılı kalmayarak gündelikçi olarak çalışmakta iken, yurt dışından gelen göçmenler ev hizmetlerinde yatılı kalarak çalışmaktadırlar (Erdem ve Şahin, 2009, s. 295).

Kadın göçü ele alındığında; ataerkil yapının esnekleşmesi, değişen kültürel değerler, teknolojik gelişmeler, kadına olan işgücü ihtiyacı artışı, ekonomik ve sosyal sebepler ve boşanmanın da getirdiği işe olan ihtiyacı arttırmış ve kadınları uluslararası göçün önemli bir olgusu haline getirmiştir.

Göçün kadınlaşmasını Türkiye özelinde incelediğimizde, Türkiye 1960'lı yıllarda dışa göç veren ülke konumundayken, özellikle 1980'li yıllarda Balkan ülkelerindeki istikrarsızlıklar ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve süre gelen ekonomik sorunlar sonrasında Türkiye'nin uluslararası göçün yöneldiği ülke konumunda olduğu gözlemlenmektedir. Arnavutluk ve Romanya gibi Balkan ülkeleri olmak üzere, Sovyet Birliği'nin dağılmasıyla Rusya, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi ülkelerden gelen göçmenler, ekonomik ve sosyal sebepler nedeniyle Türkiye'de çalışmayı ana hedef olarak benimsedikleri görülmektedir (Akalın, 2014, s. 86-87).

Doğu blok ülkelerinde 1990'ların başında seyahat hürriyetlerinin kazanılmasıyla zaruri ihtiyaçlarını temin etmek için kadınlar göç etmeye başlamışlardır. Doğu bloğu göçmen kadınları, 1990'larda başlayan düzensiz göçlerin öncülü olarak kabul edilen bavul ticaretinin gerçek kahramanları olup bu ticaretleri sayesinde hayatlarını sürdürmüşlerdir (Toksöz ve Ünlütürk, 2011, s. 162).

Literatür ve veriler incelendiğinde o dönem Türkiye'ye göç eden göçmenlerin önemli bir kısmını kadınların oluşturduğu gözlemlenmektedir. Türkiye'ye gelişlerinin ilk dönemlerinde, kadınlar bavul ticaretinin kahramanları olarak kabul edilmektedirler. Ancak bavul ticaretinin önemini yitirme sürecinde, kadınların hayatta kalabilmek için çeşitli sektörlere yöneldiği gözlemlenmektedir. Bu sektörlerin ev hizmetleri, eğlence, fuhuş, tekstil ve otel gibi sektörler olduğu görülmektedir. Ev hizmetleri, fuhuş ve eğlence sektörlerinde çalışan kadınların genellikle kayıt dışı çalıştığı neticesine ulaşılmaktadır.

1.1.3. Özbekistan'da Dış Göçün Sebepleri

Özbekistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1991 yılında ilan edildi. İslam Kerimov 1991 yılında Özbekistan'ın bağımsızlığının ilanından, 2016 yılında ölümüne kadar Özbekistan Cumhurbaşkanı olarak görev yaptı. Bu dönemlerde Özbekistan Cumhuriyeti'nin, Uluslararası Af Örgütü raporlarında insan hakları ve bireysel özgürlükleri ihlalleriyle gündeme geldiği görülmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2012, s. 361). Aynı dönemde Özbekistan hükümetinin pamuk toplama mevsiminde tarlalarda çalışan işçilere özellikle çocuklara yaptığı şiddet, baskılar ve Sovyet usulü kota uygulamaları ile gündeme gelmektedir (http://www.aljazeera.com.tr, 2021). Bahse konu olan siyasi baskılar nedeniyle insanlar Özbekistan'dan dış göçe yönelmektedirler.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 17 Ağustos 2021 Tarih ve UP-6279 Sayılı Kararı ile Özbekistan'da asgari ücretin son olarak aylık 822.000,00 Özbekistan somu olduğu görülmektedir (https://lex.uz). 19.07.2022 Tarihli (1 Özbekistan somu = 0,000091 ABD doları) kur üzerinden hesaplandığında 74,71 ABD dolarına tekabül etmektedir. Türkiye'de asgari ücret 2022 yılı Temmuz zammı ile birlikte 5.500,35 TL olarak belirlenmiştir (https://www.csgb.gov.tr). 19.07.2022 Tarihli kur üzerinden hesaplandığında (1 TL = 0,057 ABD doları) 313,52 ABD dolarına tekabül etmektedir. Aylık asgari ücret hesaplamaları sonucunda Özbekistan'da asgari ücretin 74,71 ABD doları Türkiye'de ise 313,52 ABD doları olduğuna ulaşılmaktadır. Türkiye'de asgari ücretle çalışan bir Özbek işçi kendi ülkesinde kazanacağı asgari ücretin 4,20 katını kazanmaktadır. Bu ekonomik veriler doğrultusunda Özbekistan ve Türkiye özelinde incelediğimizde iki ülke arasındaki oluşan aylık asgari ücret farkı

Özbek emekçilerin neden Türkiye'ye göç etmeyi hedeflediklerini ekonomik nedenleriyle açıklamaktadır.

Özbekistan'da düşük ücretler ve siyasi baskılar dış göçe sebebiyet vermekteyken, kadınlarda ise bunun yanında boşanma veya iş imkânlarının azalması nedeniyle uluslararası göçü tercih ettiği gözlemlenmektedir. Tutar, Nurdinova ve Tutar (2021) yaptıkları araştırmalarda, Özbekistan'ın toplam dünya göçmen nüfusunun bir kısmını temsil etmesine rağmen, göçmen işçilerin ülke ekonomisine etkisinin üst düzeyde olduğu görülmektedir. Özbekistan hükümeti ile yerel topluluklar ise üst düzey ekonomik etki neticesinde göçmen işçileri yurt dışında çalışmaları hususunda desteklemekte ve göçmen hakları ile sorumlulukları konusunda bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yaptığı sonucuna ulaşmaktadır.

Özbek ailesinde, kocanın ve babanın evin başı olarak otorite sağlayan, daha yaşlı olanlara saygı ve itaat sağlayan, sıkı bir hiyerarşi vardır. Özbekistan'da hala erken evliliklerle karşılaşılmakta olup günümüzde bu oranda düşüş yaşanmaktadır. Özbekistan'da aile yapısı böyleyken ekonomik nedenlerden dolayı kadınların iş gücüne katıldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca sadece iş gücüne katılmakla kalmayıp uluslararası göçün bir parçası oldukları tespit edilmektedir (https://www.orangesmile.com).

Özbekistan'da ailelerin çoğunluğu ağır iş şartları altında çalıştıklarından dolayı sosyal hayatlarına vakit ayıramadıkları gözlemlenmektedir. Özbekistan'da halkın büyük çoğunluğunun gelir seviyesi düşük ve gelir dağılımında adaletsizlik oranı yüksektir. Özbekistan'da çalışma hayatının zorlukları çoğu kez Dünya Af Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütü raporlarına da yansımıştır. Bu çalışma şartlarının yanı sıra ücretlerin düşük olması ve sosyal güvencelerin yetersizliği Özbek insanları yurt dışına göç edip buralarda çalışma hayatına katılmaya itmektedir.

1.1.4. Evde Bakım Hizmetleri

Evde bakım; kişisel ihtiyaçlarını kendisi, aile üyeleri ya da akrabaları tarafından karşılanamayan hasta, yaşlı ya da bakıma muhtaç bireylere uzman ekipler tarafından verilmesi öngörülmüş olan bir bakım hizmetidir. Evde bakım modelinde temel amaç; hasta ya da yaşlı bireylerin temel gereksinimlerinin karşılanması, hastalık ya da yaşlılığın getirdiği olumsuzluklarının önlenmesi, eğitim ve hayat becerilerinin

arttırılması ve bu amaçları da nitelikli hizmetlerle bireyin tercih ettiği ortamda sağlanmasıdır. Bu model; bireye alışık ortamda bireyin hem bedensel hem de ruhsal iyiliğinin sağlandığı ve ailesinden kopmayarak bütünlüğün korunduğu, sosyalleşmenin devam ettirildiği bir modeldir. Bunun yanı sıra evde bakımla; bireylere hastane sonrası verilen bakım hizmetlerinin eve taşınmasıyla hem bireylerin psikolojik ve sosyal sağlıkları devam ettirilmekte hem de hastanelerde yer açılarak toplumun maddi ve manevi yükü azaltılmaktadır (Beki, Ender ve Gümüş, 2019 s. 18).

Evde bakım, hasta ve bakım ihtiyacı duyan bireylere fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumak ve geliştirmek için verilmesi gereken sağlık hizmetlerinin ev ortamında karşılanması olarak tanımlanmasıdır. Hastanelerde verilen sağlık hizmetlerinde yatak kapasitelerinin yetersiz kalması sonucunda evde bakım hizmetleri alternatif oluşturmaya başlamış ve sağlık sistemi içerisinde önemli bir çözüm yolu olmuştur. Bu sistem ile hasta ya da bakıma ihtiyaç duyan bireyler, alışageldiği özgür ortamlarında yaşamlarını devam ettirmekte ve aileleriyle olan fiziksel birlikteliklerini sürdürebilmektedirler. Evde bakım hizmetleri, hasta ya da bakım ihtiyacı duyan bireyler için saygın ve mutlu hissettiği bir ortamda kalıp aile üyeleriyle iletişimlerini devam ettirerek sağlıklarını korumalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bakım hizmetleri yükünün aile üyelerindeki bireyler üzerinden alındığında bireylerin ekonomik ve sosyal hayatlarındaki kısıntılarını ortadan kaldırır ve hayat standartlarını yükseltir. Evde bakım hizmetleri planlamaları bireye ve aileye yönelik yapılmaktadır. Bu planlamalar ile bireyler ve aileler bu sistem içerisinde daha çok yer almaktadırlar. Hasta ya da bakım ihtiyacı duyan bireylerin hastane ortamında sağlık desteklerini devam ettirmesi demek enfeksiyon riski demektir. Buna karşılık bu sağlık destek hizmetleri eve taşındığında enfeksiyon riski azalmakta hem de uzun süreli bakım hizmetleri kolaylaşmaktadır. Evde bakım ve evde sağlık hizmetleri bireylerin şifa bulma süreçlerini de kısaltmaktadır. Günümüzde astım, kalp hastalıkları, diyabet ve yoğun bakım gerektiren hastalıklar da dâhil pek çok sağlık sorunları için evde bakım alternatifi oluşmuştur. Bu alternatif, hasta ya da bakım isteyen bireylerin hastanede bulaşabilecek enfeksiyon riskini azaltıp yatış sürelerini kısaltarak boş yatak oranında artış sağlamakta ve sağlık sistemindeki maddi yükü azaltmaktadır. Kısacası hastane hizmetlerini eve getiren evde bakım hizmetleri dünyada ve Türkiye'de sağlık sistemleri ve bireyler için bir uzlaşma konusu olmuş ve hızla yaygınlaşmıştır (Abay ve Güngör, 2020, s. 168).

Evde bakım hizmetleri, hizmet alımına göre iki grupta değerlendirilmektedir. Aile üyeleri, akrabalar ve bireyin dostları tarafından bu hizmetler verildiğinde ‘‘informal bakım’’, bireye gereksinimlerini verebilecek birbirinden değişik mesleklerde profesyonel ya da yarı profesyonel kişiler tarafından verildiğinde ‘‘formal bakım’’ denmektedir. Bunun yanı sıra evde bakım hizmetlerini; evde sağlık hizmetleri ve evde sosyal destek hizmetleri olarak iki gruba ayırmak mümkündür (Abay ve Güngör, 2020, s. 173).

Evde sağlık hizmetleri kapsamında; hekimlik hizmeti, fizik tedavi, hemşirelik hizmeti, ilaçların eve ulaştırılması, tıbbi malzeme ve aygıt hizmetleri ile psikolojik destek yer alır. Burada hizmeti alanlar hasta olup; amaç bozulan sağlık durumunu düzelterek ya da iyileştirerek hastaneye yatışları azaltmaktır. Evde sağlık hizmetlerinin başarısı, hasta ve ailesinin hastane sonrası ihtiyaçlarının değerlendirilerek; tedavi, bakım ve yaşam düzenlemelerinin yapılması ile birlikte iyi planlanmış çıkış işlemlerine ve evde bakım hizmet ekibinin etkili eşgüdümüne bağlıdır (Evde Bakım Derneği Yönetim Kurulu, 2010)

Evde sosyal destek hizmetlerinin kavramsal anlamı; aile üyeleri, din görevlileri, sosyal hizmet personelleri ve bakım destek personelleri gibi hizmet çalışanlarıyla verilen ev hizmetleri ve kişisel bakım hizmetleri, taşıma, ulaşım ve eve beslenme ihtiyaçlarının tedariki gibi sağlık hizmetleri dışında kalan sosyal hizmetleri kapsayan hizmetlerdir. Sosyal destek hizmetleri arasında; yardımcı sağlık hizmetleri ve hemşirelik hizmetleri, yatılı ve yatısız destek hizmetleri, öz bakım, beslenme ve ev işleri hizmetleri, sosyal destek yardımları ve danışma hizmetleri söylenebilir (Yılmaz, vd., 2010)

1.1.5. Ev Hizmetleri

Ev hizmetleri, ev içerisinde yaşayan aile bireyleri tarafından yapılabilecek temizlik, yemek yapma, çamaşır, ütü, alışveriş, bahçe işleri gibi gündelik işler ile; çocuk, yaşlı veya özel bakıma ihtiyacı olan kişilerin bakım işlerinin aile bireyleri dışındaki kişiler tarafından yapılmasını ifade eder (T.C. Resmi Gazete, 1 Nisan 2015, sayı: 29313).

Ev hizmetleri, mesleki boyutu ve sınırlılığı itibarıyla diğer mesleklerden ayrılmakta ve çoğunlukla kadınlarla özdeşleştirilen ve değerlendirilen bir emek biçimi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle Türkiye'de kırsaldan anakentlere göçlerin yoğunlaştığı dönemlerde pek çok sayıda kadın emekçi, yaşlı, çocuk ve hasta bakımlarında ve gündelik temizlik işlerinde çalışarak piyasanın önemli ölçüde fark edilmeyen kadın emeğini temsil etmektedirler (Fidan ve Özdemir, 2011, s: 79).

Ev hizmetlerinin içeriği kapsam olarak geniştir. Ev hizmetleri işçiliği, hizmet alanın ve hizmet verenin kadın olduğu nadir meslek gruplarından biridir. Ev hizmetlerinde çalışan kadınlar; çocuk, yaşlı ve hasta bakımı, ev temizliği, bulaşık yıkama, yemek yapma, ütü ve evin diğer işlerini yaptıkları göz önüne alındığında birden fazla iş kolunu harmanlayarak çalıştıkları söylenebilir (Tire, 2017, s: 35).

Toplumda ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler ile kadınların işgücü oranının artması yeni bir olgu oluşturmaktadır. Bu değişimler ve gelişmeler sonucunda oluşan ''çalışan kadın'' gerçeği yeni kavramları ve ilişkileri doğurmuştur. Bunlardan en göze çarpanı ise kadınlar arasında oluşan farklı meslek gruplarında bir iktidar durumunun doğması ve iktidarın sürdürülmesidir. Bu iktidar özellikle hizmet mekânı, özel alanlar ve özel alanlara ait işlerin yürütülmesi olan ev hizmetlerinde iki farklı kadının hizmet alan ve hizmet veren statülerindeki konumları, kadınlar arası oluşan hiyerarşik yapılanmanın bir göstergesi olmuştur (Fidan ve Özdemir, 2011, s: 80).

1.1.6. Türkiye'de Evde Bakım ve Ev Hizmetleri

Dünyada kurumsal anlamda ilk evde bakım hizmetlerinden biri 1883 yılında Amerika Birleşik Devletlerinin sağlık sistemi içerisinde ev hemşireliği birimi kurularak başlatılmıştır. 1893 yılına gelindiğinde New York şehrinde "Henry Street Nursing Settlement" kurularak organizasyon kabiliyeti arttırılmış ve toplum sağlığında ev hemşireliğin köklü temelleri atılmıştır. Bu gelişmelerin akabinde bir hayat sigortası şirketi, evlerde verilen bakım hizmetlerine karşılık ödemeler yapmaya başlamış ve 20. yüzyılın başlarında ABD'de bir hastanenin "Evde Bakım Servisi" birimini açmasıyla da hastane özelinde evde bakıma destek başlatılmıştır. İlk zamanlarda evde bakım sadece hemşirelik hizmetleriyle sınırlıyken ilerleyen süreçlerde sağlık sistemindeki diğer çalışanların katılımıyla hizmetler arttırılmıştır (Cimete, 1998).

Avrupa'da evde bakım hizmetleri aile, yardım kuruluşları ve kilise tarafından sağlanmaya başlanmış olup sanayileşme sonrası 19. Yüzyıl sonları itibarıyla devletler de hizmet vermeye başlamıştır. 20. Yüzyıla gelindiğin de evde bakım hizmetleri daha büyük ve nitelikli kurumlar tarafından yerine getirilmiştir. Kurumsal bakım hizmetleri ile geleneksel bakım hizmetleri hiçbir zaman birbirlerine tercih şeklinde olmamıştır. Yani devlet geleneksel bakıma destek verme ve tamamlayıcı politikalar ve hizmetler yürütmektedir (World Health Organization, 2008).

Türkiye'nin evde bakım hizmetleri geçmişine baktığımızda ilk olarak Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyılda başlayan gezici hekimlik hizmetleri ile bakım ihtiyacı olan insanlara aile üyeleri tarafından hizmet verilmesiyle başlandığı görülmektedir. 1930 yılına gelindiğinde çıkarılan "1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu" ile hekimlerin bulaşıcı hastalıkları teşhis etme ve tedavisi, anne ile çocuk sağlığı takibi ve muayenelerin evlerde verilebileceğine dair hükümler getirilmiştir. Türkiye'nin ilk uygulanan makro kalkınma planı olan 1963-1977 birinci beş yıllık kalkınma planında nüfusun azınlığının istifade ettiği ve hastanelerin yüksek maliyetli tedavi yöntemleri yerine, hastalara evden ve ayaktan tedavi hizmetleri verecek bir sağlık sisteminin kurulması gerekliliğine dikkat çekilmiştir. 1993 yılında ise Türkiye'de ilk uygulanan evde bakım hizmetleri projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nce İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana illerinde uygulanmıştır. Evde bakım hizmetleri alanında yaşanan en önemli ve kapsamlı gelişme ise 2004 yılı itibarıyla kamu hizmetleri aracılığıyla evde bakım hizmetlerinin başlatılmasıdır. Balıkesir Devlet Hastanesi'nde başlayan bu hizmette yatağa mahkûm olma sebebiyle hastanelerde daimi tutulamayan hastalara evlerinde sağlık hizmetlerinin verilmesiyle başlanmış ve kısa sürede diğer kamu hastanelerine ve yerel yönetimlerin sosyal hizmetlerine de yayılmıştır (Altuntaş, Yılmazer, Güçlü ve Öngel, 2010, s: 153).

Bir dönem dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de köleler toplumsal hayatın bir parçasıydı. Osmanlı İmparatorluğunda devlet işleri, tarım hizmetleri, el sanatları, tarımsal üretim ve ev hizmetlerinde erkek, kadın ve çocuk köleler istihdam edilmekteydi. Bu istihdamın oranı büyük çoğunlukla üretim mekanizmasında değil, daha ziyade günlük hayatın hizmetlerinde olmaktaydı. Bu bağlamda Osmanlı Devleti zamanında, harp ve köle ticaretiyle getirilen köleler daha çok orta sınıf ve burjuva

sınıflarının ev hizmetleri taleplerine karşılık verdikleri bilinmektedir (Erdem, 2004, s: 85).

Osmanlıda kadın köleler daha çok ev işlerinde çalıştırılmakta ve çoğunlukla da Afrika, Kafkasya ve Ege Adaları'ndan getirilmekteydi. Köleliğin 1860 yılında yasaklanmasıyla artık ev hizmetlerinde köleler yerine özgür işçiler çalıştırılmaya başlanmıştır. Bunun yanında toplumdaki burjuva sınıfı batılılaşma etkisiyle çocuklarını özellikle mürebbiye diye tabir edilen Fransız dadılarına emanet etmeye başlanmıştı (Kalyoncu, 2003, s:76).

Türkiye'de evde bakım hizmetleri ilk kez 1931 yılında çıkarılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu Tatbikatına Dair Tamim'de bahsedilen "ev ziyareti" kavramıyla mevzuatta yer almış ve evde bakım hizmetleri uygulamaları başlamıştır. Süreç içerisinde evde bakım hizmetleri önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1963 yılı Birinci Kalkınma Planın da evde bakım hizmetlerinin örgütsel gelişiminden ve pilot bölgelerin oluşturulmasından bahsedilmiştir. 1989 yılında evde bakım hizmetleri Bakanlar Kurulu kararı ile yıllık sağlık programına dâhil edilmiş, 2004 yılında ise çalışanlarının sağlık iş kolunda olmasına karar verilmiştir. 2005 yılına kadar yapılan düzenlemeler de evde bakım hizmetleri kavramı dolaylı olarak yer almaktayken 2005 yılında çıkarılan "Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik" ile kavram ilk kez doğrudan bir yasal düzenleme ile yer almıştır (Çoban vd, 2014).

Türkiye'de evde bakım hizmetlerinin kamusal otorite sorumluları; merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kamu hastaneleridir. Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, belediyeler ve hizmet yerinden yönetimler evde bakım hizmetlerinin sağlayıcılarıdır. Bunun yanında özel hastaneler, özel bakım merkezleri ve gönüllü sivil toplum kuruluşları da hizmet vermektedirler. Bakım modellerinden en çok yaygın olanlar ise hastane destekli hizmetler ve özel firmalar tarafından verilen bakım destekleri olduğu bilinmektedir (Çoban ve Esatoğlu, 2004).

Türkiye'de evde bakım hizmetlerine bakıldığında, genellikle hastaneden alınan bakım destekleri olduğu görülmektedir. Bunun yanında hastanelere alternatif olarak bireylerin kişisel ödemeleriyle özel firmalar aracılığıyla bakım hizmetleri alması da son yıllarda artmaktadır (Erdil, 2009).

Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışan kadınların çalışma türlerine baktığımızda, gündüzlü ve yatılı olarak iki şekilde çalıştıkları gözlemlenmektedir. Gündüzlü çalışan

kadınlar emeklerinin karşılıklarını günlük olarak alır ve iş bitiminden sonra ev sahiplerine iş yükünün yine kaldığı bilinmektedir. Yatılı ev hizmetlerinde ise, emekçi kadınlar ev işlerinin tüm görevlerini omuzlarına almaktadırlar. Bu sayede ev sahipleri, ev işlerine ayırdıkları vakitlerini kişisel hayatlarına ve iş hayatlarına ekleyebilmektedirler. Bu durum da işverenler tarafından yatılı ev hizmetleri işçilerini çalıştırmanın daha kazançlı olacağı düşüncesini doğurmaktadır (Yılmaz ve Özaydın, 2020, s: 69).

Ev hizmetleri kavramı tarihsel açıdan incelendiğinde temelinin kölelikten geldiği görülmektedir. En alt sınıf olarak değerlendirilen bu kesimin toplumsal saygınlığı ve çalışma şartlarının olumsuzlukları bilinmektedir. Sanayi dönemi ve köleliğin yasaklanmasıyla birlikte ise ev hizmetleri sektöründe çalışanlar işçi sınıfı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde liberal politikalar nedeniyle olumsuzluklar bakımından bir farklılık görülmemektedir ancak sosyal devlet anlayışının ortaya çıkması ve gelişmesi ile birlikte bir takım iyileşmeler gözlemlenmektedir. Günümüzde ev hizmetlerine olan talep giderek artmakta ve sektörde çalışanları korumaya yönelik çalışmalar gelişim göstermeye devam etmektedir.

Günümüzde dünyada evde bakım ve ev hizmetlerine artan talep aynı ölçüde Türkiye'de de gözlemlenmektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de evde bakım ve ev hizmetleri sektörü çalışanlarını korumaya yönelik çalışmalar 21. yüzyılda gelişim göstermiş ve gelişim göstermeye devam etmektedir. Türkiye'ye uluslararası göç ile gelen yabancı uyruklu kadınlar arasında ev hizmetleri sektörünü seçenlerin çoğunluğu gözlemlendiğinde Türkiye bu konuda çalışanları koruma hususunda en çok gelişim göstermek zorunda olan ülkelerden olduğu söylenebilir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilene göre 2021 yılında Türkiye'de toplamda 1.792.036 göçmen nüfus bulunmaktadır. Bu vatandaşların 71.145'ini Özbekistanlı göçmenler oluşturmaktadır. Özbek göçmenlerin 23.085'i erkek 48.060'ı kadındır (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2022). Ülkemizde bulunan 48.060 Özbek kadından yaklaşık yirmi bin civarının evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmakta olduğu tahmin edilmektedir. Çalışma izni olanların yanı sıra kayıt dışı çalışanların da çoğunlukta olması nedeniyle net bir rakama ulaşılamamaktadır.

1.2. Literatür İncelemesi

Yapılan literatür araştırması kapsamında, Coşkun (2016) yaptığı çalışmada Ugandalı göçmen işçi kadınlarının da Türkiye'ye göçmen olarak gelme istekleri altında büyük oranda kadın kimlikleri ve bu kimliğin getirdiği yükümlülükler olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Çalışmada görüştüğü kadınların daha çok ailelerinde eşleri tarafından terkedilmeleriyle evlatlarına ve ailesine bakma yükümlülüklerinin artması, eşleri olsa bile ekonomik bir katkılarının olmaması, evlenememe ya da dul kalma sonucunda oluşan toplumsal baskıların Ugandalı kadınları göç etmeye sevk ettiği sonucuna varılmaktadır (Coşkun, 2016, s: 103).

Tutar'ın (2021) evde bakım hizmetinde çalışan Suriyeli göçmen kadınları incelediği çalışmasında; Suriyeli kadınların kendi aralarında geliştirdiği güçlü sosyal ağların işe girişlerde kayda değer bir kolaylık sağladığını, kadınların çalışma bakımından ailelerinin destek ve teşviklerini aldıklarını ortaya koymaktadır. Görüşülen Suriyeli kadınların kayıt dışı olarak istihdam edildikleri, bu sektörlerden evde bakım hizmetinde hizmet vermeyi düşünen Suriyeli kadınların bu düşünce öncesinde evde bakım mesleğine yönelik eğitimler almış olduğu, istihdam döneminde ise kendilerini sürekli geliştirdikleri gözlemlenmektedir. Suriyeli kadınların en fazla yaşlılara, engellilere ve hastalara bakım hizmeti sundukları, yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılmıştır. Evde bakım hizmetlerinde çalışıp ekonomik kazanç sağlayan Suriyeli kadınların çalışma hayatından son derece mutlu ve verdikleri hizmetten ötürü kendilerini iyi hissettikleri, ayrıca çalışma izinlerinin olmalarından ötürü güvenceli olduklarını ve bu durumunda özgüvenlerine olumlu bir etki sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Tutar, 2021, s: 8).

Uğur ve Yanık (2016) yaptıkları çalışmada, 20. yüzyıl başlarıyla gelişen hizmetler sektörü içerisinde kadınların hizmet alanlarında istihdam edilmesi, hizmet sektöründeki varoluşlarının artması, ev hizmetlerinin de sektörel gelişimi ve değerlenme neticesinde kadınlara ev hizmetleri alanında iş bulma imkânlarını arttırmıştır. Ev hizmetlerinde beklenen iş sorumluluğunun ve çalışma şartlarının olumluluğu kadınların bu hizmetlerde artmasına neden olmaktadır. Ülkelerinden göç etmek durumda olan göçmen kadınlara ise genellikle ev hizmetleri sektörü kucak açmaktadır. Göçmenlikle oluşan küresel istihdamdaki en büyük sorunlardan biri, bu sektörün koşulları gereği

gelişmekte olan ülkelerde ev hizmetlerinde emek veren kadınların kayıt dışı çalıştırılmasıdır (Uğur ve Yanık, 2016, s: 75).

Gökbayrak (2009) ise, çalışmasında refah seviyesi yüksek olan gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması, kadınların işgücündeki yüksek katılım oranları ve yeniden düzenlenen toplumsal yapı nedenleriyle bu ülkelerde ev işçiliği ve bakım hizmetlerinde istihdam açığı oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu arz açığı gelişmemiş ya da az gelişmiş olan ülkelerde yaşayan ve göç dışında daha iyi bir alternatifi olmayan göçmen kadınlar tarafından doldurulmaktadır. Bu durum aynı zamanda göç veren ve göç alan ülkeler arasında ekonomik ve sosyal refah akışını oluşturmakta, ev işçiliğini ve bakım hizmetlerini küresel çapta bir istihdam olgusuna taşımaktadır. Türkiye'de ise artan göçler, kurumsal olarak gelişmeyen sektör, geleneksel aile yapısının bakım ve ev hizmetlerini öncelikle aileye ve aile özelinde kadına devretmesi ve bu olgu karşısında kadının işgücünde artan oranı neticesiyle oluşan istihdam arzını, Türkiye'ye gelen göçmen kadınlara bakım hizmetlerinde istihdam oluşturmasının ana nedenlerinden olmuştur (Gökbayrak, 2009, s: 77).

Akalın (2014) ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar konulu çalışmasında; göçmen ev hizmetleri işçisi kadınların uluslararası göç kararı alması arkasında yetersiz ekonomik yapının temel sebep olduğu, Türkiye tercihlerinin nedenlerini ise Türkiye'deki göçmenlerle ile olan sosyal bağlar ve çoğunlukla ülkelerarası oluşmuş kadın ağlarıyla ilişkilendirmektedir. Türkiye'ye gelip ev işlerinde çalışan kadınlar, işlerin tanıdıklar aracılığı veya aracı şirketler eliyle bulmaktadırlar. Türkiye'de yaşamak ve çalışmakla ilgili olarak, ev işlerinde veya evde bakım hizmetlerinde istihdam edilen kadınların çoğu yatılı olarak çalışmakta, azınlık bir kısmı gündelikçi olarak işlerine gittikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar ile yapılan görüşmeler neticesinde, istihdam edilen kadınların maaş düzeylerinin ülkelerine kıyasla daha yüksek olduğu ve ücret ödenmemesi veya geciktirilmesi gibi sorunlarla karşılaşmamaktadırlar. Çalışmada konu işverenler tarafından incelendiğinde ise, göçmen kadınların yerli kimlikli meslektaşlarına göre daha az ücretle çalışmaya razı olmaları, eşit ücretle çalışsalar bile daha fazla emek vermeleri, Türkiye vatandaşı ev hizmetleri işçilerinin yatılı çalışmaya olan düşük eğimleri, göçmenlerin eğitim durumlarının yerli meslektaşlarına göre daha iyi olması ve yabancı dil bilen göçmenlerin olması, işverenler için göçmenleri ev

hizmetlerinde istihdam etmekte belirleyici sebepler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akalın, 2014, s: 205).

İncelenen literatür çerçevesinde, uluslararası göçte ilk adımı atan kadınlar, kurmuş oldukları sosyal ağlarla kendi ülkelerinde kalan diğer kadınlara öncülük ettikleri ve göç etmek isteyen kadınlara yardım ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Uluslararası göçü kadınlar açısından incelediğimizde, kadınların göç etmesinde temel neden olarak ekonomik nedenler yer almaktadır. Ülkelerinde daha az ücretler kazanan göçmen kadınlar, işçi göçleriyle beraber ekonomik bir sıçrama yaşamaktadırlar. İktisadi nedenler dışında ise kadının toplum içerisindeki değişen statüsü ve Suriye gibi iç savaş yaşanan ülkelerde kadınların sığınmacı statüsünde göç etmeleriyle beraber iaşelerini ve var olmalarını sürdürebilmek için evde bakım ve ev hizmetleri alanında işgücüne katılmalarıdır. Göç alan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise; kadınların iş hayatına katılım oranın artması, aile yapılarının çekirdekleşmesi ve nüfusun yaşlanması gibi nedenlerden dolayı ev hizmetleri ve evde bakım hizmetlerinde iş imkânı oluşturmakta olduğu sonucuna varılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

Bilimsel araştırmanın işleyiş süreçleri çerçevesinde bu tezde araştırmanın konusu, beklentileri ve amacı, sorunsalı takip edilen yol ve veri toplama tekniklerine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

2.1. Konu, Beklentiler ve Amaç

Bu araştırmada, Özbek göçmen kadınların Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerinde konumlandığı realiteyi anlama girişiminde bulunmak için nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. "Türkiye'de Evde Bakım ve Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar (Özbekistan Örneği)" başlıklı araştırmada, Türkiye'ye evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak için Özbekistan'dan göç etmiş kadınların; göç nedenlerini, süreçlerini, Türkiye'yi ve bu mesleği tercih sebeplerini ve göç öncesi hayatların ekonomik ve sosyal koşullarını, göç için kurmuş oldukları uluslararası bağlarla olan süreçleri ve tüm bu süreçler üzerinde biçimlendirdikleri stratejileri konu edilmektedir.

Evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların belirgin bir şekilde artan varlıkları, göçmen kadınlar genelinde Özbek kadınlar özelini seçmeme sebep olmuştur. Birlikte yaşamış olduğum ailemin de Özbek bir ev işçisinden hizmet alımı yapıyor olması ve göçmen ev işçileri içerisinde Özbek kadınların dikkat çeken artışları bu konuya olan ilgimi arttırmış ve araştırma ihtiyacımı cezbetmiştir.

Bireylerin, yaşadıkları ülkeden farklı bir ülkeye göç etme kararı ve göç süreci oldukça zordur. Ailesini ve sevdikleri başta olmak üzere alıştığı çevreyi, değerlerini, anılarını kısacası kendisi dışında her şeyini bırakması kolay bir eylem değildir. Bu araştırmada başlıca araştırma sorularımız: Özbekistan'dan gelen göçmen kadınların Türkiye'ye göç etmelerine etkisi olan ve bu güç kararı almaya sevk eden ana sebepler nelerdir? Göç süreçleri nasıl şekilleniyor? Neden evde bakım ve ev hizmetlerini tercih ettiler? Özbek kadınlar neden bu işlerde tercih ediliyor? Göçmenlerin bu kararları ve göçle beraber gelişen stratejileri ve beklentileri neler olmuştur? Göç sonucunda istediklerini elde edebiliyorlar mı? Çalışmanın hareket noktasını oluşturan temel sorular bunlar olup bu araştırmamızda bu soruların yanıtları aranmaktadır.

Bu çalışmada, Özbekistan'dan Türkiye'ye ev hizmetleri ve evde bakım sektörlerinde çalışmak için göç etmiş kadınların içerisinde yer aldıkları sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik koşulları ortaya çıkarmak, Türkiye'deki Özbek kadınların yaşadıkları süreçleri nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Göçmen kadınların evde bakım ve ev hizmetlerine olan taleplerini anlamak, mesleki algılarını ve Türkiye vatandaşlarının neden Özbek göçmen kadınları tercih ettiklerinin sorularına cevap bulmak amaçlanmıştır. Göç eden kadınların göç kararı alıp Türkiye'ye yerleşip, iş bulup ve sonrasında oluşan sosyal hayatları süreçleri boyunca ortaya çıkan tüm olgular neticesinde incelenmektedir.

2.2. Örneklem

Kartopu örnekleme modelinde; çalışmanın konusuna örnek teşkil edecek bir kişi bulunmakta ve bu örnek kişi vasıtasıyla diğer kişilere erişilmektedir (Yağar ve Dökme, 2018, s. 5). Bu nedenle olasılığa dayalı olmayan örneklem türlerinden kartopu tekniği kullanıldı ve her bir göçmen kadın, araştırmamda görüşmem için bana yeni bir göçmen kadın bulmamda yardımcı oldu. Araştırmada yarı-yapılandırılmış mülakat ile görüşme yaptığım kadınların, içerisinde bulundukları durum göz önünde bulundurularak verilen cevapları yorumlandı.

Araştırmanın saha çalışması; Özbekistan'dan Türkiye'ye evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak için göç etmiş olan kadınlar evreninden, İstanbul'da halen çalışmakta olan 12 Özbekistan uyruklu kadın bireyler örnekleminden oluşmaktadır. Görüşme yapılan 12 göçmen kadına ulaşmak için bu alanda hizmet veren şirketlere ve İstanbul Göç İdaresi'ne de başvurulmuştur.

Örneklem konusunda çalışmanın araştırmacısı olarak, birlikte yaşamış olduğum ailemin de bakıma muhtaç babaannem için Özbek bir göçmen kadından evde bakım hizmeti aldığını belirtmekte fayda vardır.

Araştırmada kadın göçmenler ile yapılacak görüşmede sağlıklı veriler toplayabilme amacıyla Türkçe bilmelerine özen gösterilmiştir ancak görüşme kalitesinin arttırılması ve dezenformasyonun önüne geçilmesi amacı ile ikinci görüşme sonrasında, iyi derecede Özbek ve Türkçe dillerini bilen bir Özbek göçmen kadının diğer görüşmelere katılımı sağlandı. Görüşmede sağlıklı veriler elde edebilmek amacıyla

göçmen kadınlar seçilirken; yaşları, Türkiye'ye geliş tarihleri gibi konularda farklılık göstermelerine dikkat edilmiştir.

Yabancı bir ülkeden, kadınların eşleri ile ailelerini bırakarak Türkiye'ye gelmeleri ayrıca Türkiye'de uzun vadeli çalışma planları ve stratejileri dikkatimi çeken esas konu olmuştur.

2.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmaya literatür taraması ile başlanmıştır. Literatür taramasının ilk ayağında, sosyal bilimlerde göçe, özellikle de uluslararası göçe odaklanan teoriler analiz edilmiştir. Bu bağlamda kadın ve göçe ilişkin çalışmalar taranmış ve özellikle de uluslararası göç sürecinde ev işçiliği gibi sektörde çalışan göçmen kadınların durumunu aktaran çalışmalar tespit edilip detaylı incelenmiştir. Bu süreçte Türkiye'den ve uluslararası literatürden ev işçiliği ve evde bakım hizmetleri üzerine odaklanan çalışmalar da detaylı olarak gözden geçirilmiştir.

İstanbul'a Özbekistan'dan ev hizmetlerinde ve evde bakım işlerinde çalışmaya gelen göçmen kadınlar bu araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Saha çalışmasında katılımcıların yaşları, meslekleri, eğitim durumları, geldikleri yer, hizmet alımı yapanlar ile ilişikleri, sosyal hayatları, geride bıraktıkları aileleriyle ilişkileri, göç sonucunda beklentilerini karşılanıp karşılanmadığı sorgulanan ve cevap aranan konulardır. 12 göçmen ev işçisi kadın ile süresi yaklaşık yarım saat ile bir saat arasında değişen yarı yapılandırılmış yüz yüze mülakat gerçekleştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış mülakatta; araştırmacı, cevabına ulaşmak istediği konular ve sorunsallar ışığında önceden belirlediği konu başlıkları veya sorularla görüşme yapar. Yapılan görüşme esnasında araştırmacı soru sıralarını değiştirebilir, görüşmenin akışına göre yeni sorular ekleyebilir ya da var olan soruları eksiltebilir.

Göçmen kadınlar ile önceden hazırlanmış sorular ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde giderek benzerliklerin artması, görüşmeler ve alınan cevaplar neticesinde ikna edici olmaktadır.

Görüşme esnasında ikinci katılımcıyla yapılan mülakatta dil sorunu yaşanmasından ötürü sonraki katılımcılarla yapılan mülakatlarda Türkçeyi çok iyi bilen Özbek göçmenin bizlere mülakatlarda eşlik etmesi sağlanmıştır. Bir görüşme ses kayıt

cihazı ile yapıldı fakat görüşmede Özbek göçmen kadının çekindiği gözlemlenmiş olup bu nedenle diğer yapılan görüşmeler yazılı not tutularak kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler; Kadıköy, Beylikdüzü, Esenyurt ve Büyükçekmece ilçelerinde bulunan kafelerde sessiz, sakin ve anlaşılmaya müsait bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

2.4. Analiz

Çalışmanın analiz evresinde, Özbekistan'dan Türkiye'ye gelen göçmen kadınların; göç ve göçmenlik süreçleri, evde bakım ve ev hizmetleri, Türkiye'de var olma, Türkiye ile Özbekistan arasında bağlar, avantaj, dezavantajlar ve göç stratejileri hakkında anlamlandırmaları değerlendirilmiştir.

> *"Niteliksel verilerin analizinde, verilerin sunumu araştırmacının seçtiği anlatılardan oluşmaktadır. Bulguların analizinde, araştırmacının kendi seçtiği kod ve kategorilerden ziyade, araştırma katılımcılarının anlatılarından özenle seçilmiş tema ve örüntüleri kullanması ve gerçeklik olarak bunları sunması yöntemin doğasına uygundur. Nitel verinin sunumunda seçilen anlatıların kişilerin tanınmasını sağlayabilecek bilgileri içermemesi, yer ve zaman belirten bilgilerin dikkatle kullanılması gerekmektedir. Özellikle göç sürecini, öncesi ve sonrası ile anlatırken kişilerin seçtikleri sözcükler, tanımlamalar yansıttıkları gerçeklik açısından çok önem taşımaktadır" (Kümbetoğlu 2012: s: 81).*

Görüşmeler sürecinde göçmen ev işçileri ile yüz yüze yapılan görüşmelerde sıklıkla not alma tekniği kullanılmıştır. Görüşülen kadınlarda tedirginlik ve kaygı gözlemlenmesi nedeniyle ilk görüşme sonrası ses kayıt cihazından vazgeçilmiştir. Görüşmelerde, katılımcılara yöneltilen sorulara alınan yanıtlar, dikkatle dinlenerek yazıyla kâğıda aktarılmıştır.

Her görüşmeden sonra alınan notlar temize çekilip ayrı dosyalar halinde kayıt altına alınmıştır. Görüşülenler tarafından kullanılan kavramlar, anlamlar ve atıf kullanım sıklıkları, benzerlik ve farklılıkları göz önünde tutularak mevcut literatür dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Göçmen ev işçileri ile yapılan yüz yüze görüşmelerde, görüşülen kadınların bazılarının Türkiye'de çalışma izinlerinin olmaması veya ikamet sürelerinin bitmesi, hizmet alımı yapanları hakkında, Türkiye ve ülkeleri, göç süreçleri ve bu süreçlerdeki etkileşimlerine ilişkin görüşlerinin ifşa edilmesini istememelerinden dolayı isimlerinin çalışmada yer almamasını tercih etmişlerdir. Bu sebeplerden ötürü çalışmada

katılımcılar birden on ikiye kadar, Görüşme 1, Görüşme 2… Görüşme 12 biçiminde belgelenmiştir. Aynı şekilde araştırmanın üçüncü bölümünde de bu şekilde aktarılmıştır.

2.5. Geçerlilik ve Etik Konuları

Araştırma sürecinde görüşülen evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar kategorisini, 2014 ve takibi yıllar itibariyle Türkiye'ye Özbekistan'dan gelen kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde göçmen kadınların hepsi İstanbul ilinde çalışmakta olup bazılarının geçmişlerinde farklı illerde çalıştıkları gözlemlenmektedir.

Bu çalışmadaki temel sınırlılık göçmen ev işçisi kadınların gerek iş kaygısı gerekse başlarına farklı sorunlar gelebilecek olması nedeniyle çekinceleri ve kaygılanmalarıdır. Kendilerinden gerekli izinler alınarak, görüşmelerin ses kayıt cihazından yazılı mülakat şeklinde kayda alınmasına geçilmiştir.

Görüşmeler sırasında, göçmen kadınlarda oluşan kaygılar nedeniyle bazı soruların cevaplandığı anlarda katılımcıların kaygılandığı görüldü ve cevaplarının bu kaygılar neticesinde değişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Buna karşılık görüşmelerin başlarında tanışmaya ve güven ortamı sağlanmaya çalışılıp bu araştırmanın onların faydasına olduğu, herhangi bir sorunla karşılaşmayacakları kendilerine anlatılarak güven kazanılmasına çalışılmıştır.

Kendi adresimde evde bakım hizmeti vermekte olan Özbek uyruklu katılımcı, diğer katılımcılara ulaşmamda bana yardımcı olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN İŞÇİLERİN MEKÂNI TÜRKİYE

Bu bölümde araştırmanın saha çalışmasında gerçekleştirilmiş olan evde bakım ve ev hizmetleri göçmen işçileri ile görüşmeler neticesinde elde edilmiş olan bulgular detaylı bir biçimde verilmiştir. Katılımcı 12 göçmen kadının göç deneyimlerinin aktarılabilmesi için kadınların sosyo-demografik nitelikleri ile başlayarak göç kararı, yola çıkış, iş ilişkileri gibi göçmen kadınların göç ve çalışma deneyimleri, Türkiye'deki hayatları, hayalleri ve hedeflerine ilişkin her bir kategori ayrı bir başlık altında verilmiştir.

Evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan katılımcılarla yapılan görüşmelerin öncelikle ses kaydı alınarak yapılması planlanmış fakat kendilerinin gerek iş kaygısı gerekse başlarına farklı sorunlar gelebilecek endişeleriyle çekimser davrandıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle yapılan ilk görüşme ses kaydı izni alınarak yapılmış olup sonraki görüşmelerde katılımcıların daha rahat olabilmeleri için ses kaydından vazgeçip elde edilen verileri yazıya dökmek için gerekli izinler alınmıştır.

3.1. Katılımcıların Temel Özellikleri

Türkiye'de çalışmakta olan Özbek göçmen ev işçisi kadınların sosyo-demografik nitelikleri ile ilişkili olarak yaşları, eğitim düzeyleri ve medeni durumlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1.1. Yaş

Sosyo-demografik özelliklerden yaş ile ilişkili olarak çalışmada, görüşülen evde bakım ve ev hizmetleri mesleğinde çalışan göçmen kadınların en genci yirmi iki, en yaşlısı ise elli dört yaşındadır. Katılımcı 12 kadının yaş ortalaması 45'tir. Bu noktada katılımcı göçmen kadınların 22'den 54 yaşına kadar her yaş aralığından kadına ilişkin temsili niteliği olduğunu belirtmek mümkündür.

Yapılan görüşmeler ışığında, göçmen kadınlar Özbekistan'dan dış ülkelere göçün yaş ortalamasının zamanla düştüğünü ifade edip bunun nedeni olarak ise kendi

ülkelerinde ekonomik refah anlamında iyiye giden bir durumun söz konusu olmadığını ve insanların hayal ettikleri hayatları kurmak için yurt dışında çalışmayı tercih ettiklerini söylemektedirler. Ayrıca 2000'li yıllarda yurt dışına giden Özbek kadınların hayat standartlarındaki gözle görülür değişimin kendilerine ve gençlere en büyük örnek olduğunu belirtmişlerdir.

3.1.2. Eğitim

Çalışmada görüşülen katılımcıların 8'i lise 4'ü ilköğretim mezunudur. Katılımcıların eğitim düzeyleri değişkenlik göstermesine rağmen hepsinin okur-yazar olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanında Sovyetler Rusya'sının Özbekistan'daki uzun yıllar etkisinden ötürü katılımcıların hepsinin belirli seviyelerde Rusça bilgisinin olduğu belirtilmiştir. Eğitim seviyeleri kategorisinde lisans eğitimini tamamlayanın olmaması da dikkat çekmektedir.

Evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar arasında ilk olarak firma aracılığı ile Türkiye'ye gelmiş olanlar, kendilerine kısa süreliğine sözlü olarak eğitim verildiğini ifade ettiler. Eğitimlerin içeriği kapsamlı olmadığı, temel sağlık ve temel ev işleri bilgilerinin verildiği belirtilmektedir. Buna ek olarak, ülkelerinde hemşirelik gibi lise dengi bölümlerden mezun olan ya da ülkelerinde tıp fakültesi mezunu bireylerin Türkiye'de bakım işlerini tercih edip daha yüksek kazanç sağlayabildiklerini belirtmişlerdir.

3.1.3. Medeni Durum ve Çocuk Sayısı

Göçmen kadınların 8'i evli 3'ü boşanmış 1'i ise hiç evlenmemiştir. Katılımcıların ikisinin çocuğu olmayıp birinin bir, dördünün iki, dördünün üç ve birinin dört çocukları bulunmaktadır. Çocuk sahibi katılımcıların hedefleri sorulduğunda, çocuklarının kaliteli bir eğitim hayatına ve parlak bir geleceğe sahip olabilmeleri için Türkiye'ye gelip çalışmak istedikleri anlaşılmaktadır. Evli ve çocuklu olan göçmen kadınlar ile yapılan görüşmelerde, aileleri ve çocukları hakkında sorulan sorular karşısında duygulandıkları gözlemlenmiştir.

Evli olan 8 katılımcı da, eşlerinden uzak olmanın zor olduğunu ve uzak mesafe nedeniyle sorunlar yaşayabildiklerini belirtip, belirli aralıklarla memleketlerine

gidebildiklerini ifade etmekte ve başka bir çözümlerinin olmayıp çalışmak zorunda olduklarını da eklemektedirler.

Medeni durum ile ilgili Özbek katılımcılardan birisinin hikâyesi çok dikkat çekmektedir. "Eşim Özbekistan'da müebbet hapis cezası aldı. Geçinmek ve çocuklarıma bakmak zorundaydım. Benden önce Türkiye'ye gelen kız kardeşimin yardımlarıyla Türkiye'ye geldim. Çocuklarıma Özbekistan'da annem bakıyor. Ben burada Türkiye'de çalışıp hem para biriktiriyorum hem de anneme para gönderiyorum." (Katılımcı 12).

Tablo: 1. Demografik Bulgular

Katılımcı	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Çocuk Sayısı
1. Katılımcı	52	Evli	İlköğretim	4
2. Katılımcı	45	Evli	Lise	2
3. Katılımcı	38	Boşanmış	Lise	0
4. Katılımcı	49	Boşanmış	İlköğretim	3
5. Katılımcı	48	Evli	Lise	1
6. Katılımcı	22	Hiç Evlenmemiş	Lise	0
7. Katılımcı	43	Evli	Lise	2
8. Katılımcı	49	Boşanmış	Lise	2
9. Katılımcı	44	Evli	İlköğretim	2
10. Katılımcı	49	Evli	İlköğretim	3
11. Katılımcı	51	Evli	Lise	3
12. Katılımcı	50	Evli	Lise	3

3.2. Göç Öncesi Hayatlar

Çalışmanın bu bölümünde, göç eden katılımcıların ilk olarak Özbekistan'da yaşadıkları dönemdeki hayatlarını ekonomik ve sosyal kavramlar ışığında inceleyip, sonrasında Özbekistan dışı bir ülkede çalışma fikrini nasıl edindikleri ve aile bireylerinden aldıkları tepkiler irdelenmektedir.

3.2.1. Özbekistan'da Ekonomik ve Sosyal Hayat

Özbekistan'dan göç eden kadınların bir kısmı ülkelerinde iş hayatına hiç girmemişlerdir. Ülkelerinde çalışma hayatına giren katılımcılar ise emek piyasasının temizlik işleri, tekstil ve gıda sektörlerinde yer almışlardır. Göçmen kadınlar ülkelerinde

fiyatların pahalı olduğunu ve maaşların düşük olduğunu, evli bir ailede karı-koca çalışırsa geçinebildiklerini ancak birikim ve yatırım yapamadıklarını belirtmektedirler.

Evli katılımcılar çocukları ve kendileri için iyi bir gelecek kuramamakta ve hayallerini gerçekleştiremediklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca bazı göçmen kadınlar eşlerinin düzenli çalışamadıklarını ifade etmektedirler. "Eşim inşaat işlerinde çalışıyor ancak düzenli bir geliri yok. Sürekli çalışacak bir iş bulmak kolay değil. Bulsa bile maaşı düşük oluyor. Ben de bir şirkette temizlik ve çay servisi yaparak geçinmeye çalışıyorduk. Türkiye'ye geldikten sonra çok rahatladık. Çocuklarımızın geleceğini düşünmek zorundaydık." (Katılımcı 7).

Boşanmış göçmen kadınlar ise, Özbekistan'da geçinmenin kendileri için çok zor olduğunu, çocuklarına bakabilmek ve ekonomik düzeylerini arttırabilmek için kendilerini göç etmek zorunda hissettiklerini ifade etmektedirler. "7 sene önce eşimden boşandım. Özbekistan'da tek başıma çalışarak çocuklarıma bakmam ve geçinebilmemiz mümkün değildi. Annem ve babam gitmemi pek istemeseler de razı oldular. Buraya gelmemdeki amaç, oğlum ve rahmetli kızıma bir şeyler yapıp ve kendime bir ev almaktı. Oğlumu askere gönderdim ve sonrasında düğününü yapıp evini dizdim. Geçen sene de Namangan'da kendime ev alabildim. Türkiye'ye gelmeseydim bunları yapamazdım." (Katılımcı 8).

Bekâr göçmen kadın ise: "En büyük hayalim memleketim Taşkent'te bir güzellik merkezi açmak ve bir evimin olmasıydı. Özbekistan'da tekstil firmasında çalışıyordum. Orada 5 ayda kazandığımı Türkiye'de 1 ayda kazanabiliyorum. Burada 2 senelik kazancımla memleketimde kendime yetecek bir ev alabiliyorum. Hem Türkiye'de hayat Özbekistan'dan daha güzel, izin günlerimde İstanbul'u geziyorum. Bu yüzden isteyerek geldim." (Katılımcı 6).

Bir başka katılımcı ise; "Türkiye'ye 5 sene önce geldim. Ülkemde geçinebiliyorduk ama rahat bir hayatımız yoktu. Her yerde olduğu gibi paranız varsa rahat geçinirsiniz yoksa zor geçinirsiniz. Bizim de durumumuz buydu. Türkiye'ye halen çalışan arkadaşım sayesinde geldim, o bana iş buldu. Yatalak bir kadına bakıyorum ve birlikte kalıyoruz. Bu sayede masrafım da olmuyor ve kazancımı biriktiriyorum." (Katılımcı 10).

Göçmen kadınların ekonomik ve sosyal stratejileri: Ülkelerinde yüksek kazançlı işlere sahip olamayan ve ekonomik sıkıntıların sosyal hayatlarına yük bindirmesi

üzerine daha rahat hayatın kestirme yolunu göç etmekte bulmaktadırlar. Bu uğurda esas stratejileri, Türkiye'de para kazanıp ülkelerinde refaha çevirmektir. Türkiye'ye gelmeden önce kendilerine refah sağlayacak metalar tespit edilmiş ve bir kısmı şimdiden gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan daha önce çalışan ya da çalışmayan kadınlar evde bakım ve ev hizmetlerinde kurulmuş olan sosyal ağlarla buluşmuşlardır. Ülkeler arası oluşan bu ağlar kendi içerisinde bir iş kurumu gibi hizmet vermektedir.

3.2.2. Özbekistan Dışı Bir Ülkede Çalışma Fikri

Göçmen kadınlar çalışmak için ülkelerinden daha çok Rusya, Türkiye, Arap ülkeleri ve Amerika'ya gidildiğini belirtmektedirler. Sovyet Rusya ile olan siyasal bağlar neticesinde uzun yıllar Rusya'ya çok fazla gidilip çalışıldığını belirtmişlerdir. Ülkelerinde yaşadıkları dönem Türkiye'ye göçmen işçi akınını bildiklerini, komşularının ve arkadaşlarının Türkiye'ye çalışmak için geldiklerini, bu süreç içerisinde Türkiye'ye gelen arkadaşlarının sosyal hayatlarının ve yaşam kalitelerinin olumlu yönde değiştiğini ve geliştiğini belirtmektedirler. Katılımcıların bazıları bu konu ile ilgili olarak, arkadaşlarının Özbekistan'da yeni ev, araba aldıklarını veya iş sahibi olduklarını, okuyan çocuğu olan kadınların çocuklarına iyi bir gelecek imkânı sunabildiklerini ve özel okullara göndererek eğitim masraflarını karşılayabildiklerini belirtmektedirler. "Türkiye'de çalışan arkadaşımın döndükten sonraki hayatındaki değişimler beni de heveslendirdi. Aile olarak bir şeylere sahibi olabilmek, çocuklarımızın okul masraflarını ve bütün ihtiyaçlarını karşılamak için gelip çalışmak istedim." (Katılımcı 2). Bir başka katılımcı; "Türkiye'ye her zaman gelip çalışanlar olduğunu biliyorduk. Ben daha önce Rusya'ya gidip çalıştım. Özbekistan'dan Rusya'ya çalışılmak için çok gidiliyor ama orada yaşlı bakımı evlerde olmuyor ve devlet bakıyor. Ben de bu yüzden Türkiye'ye gelmek istedim." (Katılımcı 9).

Yapılan görüşmeler neticesinde, Özbekistan'da yurt dışında çalışma fikri sadece Türkiye ile sınırlı olmayıp, başta Rusya olmak üzere farklı ülkelerle de çeşitlenmektedir. Özbekistan'dan Türkiye'ye işçi göçü, toplumun yabancı olduğu bir göç olgusu değildir. Katılımcılar bu göçü ailelerinden, çevrelerinden ve toplumdan öğrenmektedirler.

3.2.3. Göç Etme Fikrine Alınan Tepkiler

Türkiye'ye göç eden evli ve çocuklu göçmen kadınlar göç kararı aldıklarında çoğunlukla anne, baba, eş ve çocuklarının ilk başta karşı çıktıklarını anlatmışlardır. Bu tepkilerin ittifakla ortak özelliği, güvenlik korkusudur. "İstanbul'da çalışmaya giden arkadaşım memleketimize ailesini görmek için döndüğünde bana Türkiye'yi anlattı. Ben de çok etkilendim. Konuyu ilk önce eşimle paylaştım, çok karşı çıktı. Başıma bir şey gelmesinden çok korkuyordu. Sonrasında arkadaşımın hayatının nasıl değiştiğini anlatıp kalıcı olarak gitmediğimi ve bir evde kalarak çalışacağımı söyleyip eşime yaşadığımız zorlukları hatırlatınca da onu Türkiye'ye çalışmak için gitmeme ikna ettim." (Katılımcı 2). Katılımcıların yakın çevrelerinden Türkiye'ye daha önce gelip çalışanların olması, olumsuz bir geri dönüşün olmaması, yatılı çalışıp sokaktan izole olmaları ve ekonomik bakımdan daha iyi seviyeye gelmeleri gibi sebeplerden dolayı göç etme kararlarına karşı çıkan aile bireylerinin bir süre sonra göç kararını desteklemeye başladıklarını ve kendilerine herhangi bir sorun çıkarmadıkları gözlemlenmektedir. "Göç etme kararımı ailemle paylaştığımda çok duygusal bir an oldu. Çocuklarım çok zorlandılar. Hatta ilk olarak bana küstüklerini ve tavır yaptıklarını söyleyebilirim. Ancak sonrasında, Türkiye'ye onlara daha iyi bir gelecek vermek için gittiğimi anlattığımda ve onlar da bu gerçeği gördüklerinde beni desteklemeye başladılar." (Katılımcı 4). Boşanmış katılımcıların söylemlerinde ise; hayatın onlar için boşanma sonrası daha da zorlaştığı, bu zorluğun aile ve yakın çevre tarafından da kabul gördüğü ve sadece güvenlik açısından bir korku olduğu, bunun dışında herhangi bir olumsuz tepki ile karşılaşmadıkları verdikleri cevaplardan gözlemlenmiştir.

Bekâr katılımcı ise; "Her anne baba, kızının yanlarından uzaklaşmasını istemez. Benim ailem de pek istemedi ama amacımı söyleyince kabul ettiler. İnternet sayesinde her gün görüntülü görüşebiliyoruz ve benden sürekli haber alabiliyorlar. Bu da onları rahatlatıyor." (Katılımcı 6).

Elde edilen veriler neticesinde; kadın göçüne ailelerden gelen ortak tepkinin güvenlik endişesi olduğu anlaşılmıştır. Bu endişeye karşılık canlı örneklerden gelen olumlu referanslar, Türkiye'de var olan bir Özbek dayanışması, ekonomik nedenler, bir evde yatılı kalınarak sokaktan izole olunması, göçün kalıcı olmaması, gelişen teknoloji sayesinde her an bilgi ve görüntü akışının sağlanması, endişeleri hafiflettiği

gözlemlenmiştir. Bunun yanında verilen tepkiler, kadınların medeni durumuna göre de değişiklik gösterebilmektedir.

3.3. Göç Kararı ve Süreci

Bu bölümde evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların göç kararı almaya iten nedenlerini, göç süreçlerini, tarihsel ve kültürel yakınlığın göçlerindeki etkilerine elde edilen veriler perspektifinde değinilecektir.

3.3.1. Neden Göç?

Göçmen kadınlar ile yapılan görüşmeler neticesinde kendilerini göç kararı almak zorunda bırakan ana neden, ekonomik sebepler olarak karşımıza çıkıyor. Bu sebepler; geçim sıkıntısı, ekonomik ve sosyal hayatlarını yükseltme isteği olarak gözlemlenmiştir. Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerinde artan hizmet alma talebi de göçmen kadınların göç etme kararlarını kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında oluşturulan ulus ötesi sosyal ağlar ile göç öncesi iş bulabilmeleri göç riskini azaltmaktadır. "Özbekistan'da eşim ile evlenirken kurduğumuz hayal, mutlu bir aile olabilmekti. Bir evimiz olsun, çocuklarımız olsun, onlara güzel bir gelecek verelim. Ancak gün geçtikçe bu hayalden uzaklaştığımızı hissettik. Arkadaşımdan Türkiye'de yapabileceğim ev işlerinin olduğunu öğrenince gelmek istedim." (Katılımcı 2). Çocuğu olan kadınların kendilerine ve çocuklarına iyi bir gelecek verebilme kaygısı, çocuğu olmayan kadınların birikim yapıp refah seviyesi yüksek bir hayat yaşama arzusunun göçmen kadınları göç kararı almaya ittiği gözlemlenmektedir. "Çocuklarımdan ve ülkemden ayrılmak çok zor bir durum. Kimse kolay kolay çocuklarını bırakıp gelmek istemez. Onları çok özlüyorum ama sırf onlar için geldim. İhtiyacım olmasaydı niye geleyim ki?" (Katılımcı 4).

Katılımcıların, Özbek arkadaşlarının veya Özbekistan'dan çevrelerinin Türkiye'ye gelip çalışması ve bunun sonucunda hayatlarındaki olumlu değişimin ve iş imkânlarının varlığı göçmen kadınlar tarafından gözlemlenmiş, onları Türkiye'ye göç etmek için hem cesaretlendirdiği hem de göç kararı almalarını kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. "Burada iş olduğunu zaten biliyordum. Ülkemizden buraya gelip

evlerde çalışanlara şanslı gözüyle bakıyoruz. Herkes gelemiyor. Arkadaşım bana iş ayarlayınca ben de fırsat bilip çalışmaya geldim." (Katılımcı 10).

3.3.2. Göç Süreci

Göç sürecinde göçmen kadınlardan her biri farklı süreçlerden geçmişlerdir. "Türkiye'ye seyahat vizesi alarak İstanbul'da üniversite okuyan kızımın yanına geldim. Kızımın yanında kaldıktan sonra İstanbul'da bir şirket aracılığı ile kendime iş bulup çalışmaya başladım. Aracı şirketi, güvenilir olması nedeniyle seçtim. Ancak şirket ilk maaşımın yarısını devamında ise maaşımda sürekli kesinti yaptı. Bu nedenle Türkiye'ye gelen diğer Özbek göçmen kadınlar ile tanıştıktan sonra, onlar aracılığı ile şirketten bağımsız başka bir iş buldum ve halen bu işte çalışıyorum." (Katılımcı 1).

"Arkadaşımı görmek amacıyla seyahat vizesi alarak İstanbul'a geldim. Buraya geldikten sonra çalışmaya başladım. Sonrasında çalışma iznine başvurdum ancak biz kendimiz çalışma iznine şahsen başvurduğumuzda bu işlem kolay olmuyor. Yanında çalıştığım aile bana kefil oldular. Eğer işinizi güzel yapar ve çalıştığınız insanlarla güzel ilişkiler kurarsanız sizi her konuda destekliyorlar. Şu an bu ailenin yanında çalışmaya devam ediyorum." (Katılımcı 2).

"Türkiye'ye seyahat vizesi ile geldim. Çünkü Türkiye'ye seyahat vizesi ile geldiğimizde pek bir zorluk çıkarılmıyor. Türkiye'de yaşayan Özbek arkadaşlarımın yardımlarıyla gündelik temizlik işlerine gittim. Bu süreç zarfında Türkçemi geliştirdim. Türkçemi geliştirdikten sonra İstanbul'da yaşayan bir kadının yanında çalışmaya başladım ve kadının çocuklarının bana yardım etmesi ile çalışma iznini aldım." (Katılımcı 3).

"Türkiye'ye Özbekistan üzerinden şirket ile iş ayarlayarak geldim. Biraz geç oldu ancak şirketin düzgün bir şirket olmadığını anladım, bu konuya girmek istemiyorum. Şu an yanında çalıştığım aileyi internet üzerinden iş ararken buldum. Şu ana kadar onların yanında çok mutluyum bana bir işçi gibi değil kızları gibi davranıyorlar." (Katılımcı 4).

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler neticesinde çoğunluğun ilk olarak Türkiye'ye seyahat vizesi alarak geldikleri görülmektedir. Bunun nedenlerini belirtecek olursak; ilk olarak şirket üzerinden gelmenin daha riskli olması, ikincisi çalışma

vizesinin daha zor alınması ve son olaraksa kendilerinin öncelikle Türkiye'ye gelip Türkiye şartlarını ve çalışma hayatının gerçekliklerini yerinde müşahede etme isteği diyebiliriz. "Özbekistan'da komşularımızdan ve arkadaşlarımızdan Türkiye'ye çalışmaya gelenler elbette vardı. Ancak bizim buraya gelip görmemiz bize anlatılması ile bir olmuyor. Çünkü gelerek kendimiz güvenilir iş ortamını ve Türkiye'yi gözlemleyebiliyoruz. " (Katılımcı 9).

Görüşme yapılan diğer kadınlardan şirket üzerinden gelenler ise Türkiye'ye ilk geliş için şirketlerin daha mantıklı ve güvenilir olduğunu çünkü şirketlerin kendilerine iş bulduğunu ve çalışacakları iş adresine kadar bıraktıklarını belirtmektedirler. Bir süre sonra şirkette çalışmak istemeyen katılımcılar ise stratejilerini Özbek meslektaşlarıyla sosyal ilişkilerini geliştirip bu vesileyle aracısız iş bularak maaş kesintisi olmadan çalışmaya doğru değiştirmektedirler. "Türkiye'ye ilk olarak şirket aracılığı ile geldim. Şirketin daha güvenilir olduğunu düşündüm. Ancak sonrasında şirket üzerinden çalışmazsam daha çok para biriktirebileceğimi gördüm. Çünkü şirket bize aracı olması nedeniyle maaşımızdan kesinti yapıyordu. İstanbul'da çalışan Özbek bir tanıdığımın sayesinde kendime iş buldum ve şu an daha çok para biriktirebiliyorum. " (Katılımcı 11).

3.3.3. Türk Cumhuriyetlerinden Olmanın Faydaları

Katılımcıların hepsi, Türk Cumhuriyetlerinden olmanın kendilerine olumlu faydaları olduğu yönünde cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Özbekistan'da, Türkiye'nin yerinin ayrı olduğunu, çok güçlü ve büyük bir ülke olarak gördüklerini belirtmektedirler.

Göçmen kadınlar Özbekistan'da televizyonlarda Türk dizi ve programlarının izlendiğini, ülkelerinde sürekli Türkçe şarkılar dinlendiğini, Tarkan ve İbrahim Tatlıses'e hayran büyük bir kitle bulunduğunu ifade etmektedirler. "İki oğlum Kurtlar Vadisi hayranı. Eski bölümleri tekrar tekrar izliyorlar. Kızım ile ben ise Muhteşem Yüzyıl dizisini çok seviyoruz." (Katılımcı 11). "Öğle saatleri işten vakit buldukça televizyonu açıp Müge Anlı'yı ve Esra Erol'u izliyorum. Memleketimde Kınalı Kar ve İçerde dizisinin de çoğu bölümünü izlemişimdir ama en çok izlenen Kurtlar Vadisi ve Muhteşem Yüzyıl olmuştu." (Katılımcı 6).

Kültürel yönden Türkiye'nin Özbekistan'a çok uzak olmadığını, ilk geldiklerinde yabancılık çekmediklerini ve kısa süre içerisinde alıştıklarını söyleyip sonuçta iki toplumun da Türk olduğunu belirttiler. "Geleneklerimiz tamamen aynı olmasa da bazı ortak yönlerimiz var biz de Türk'üz sonuçta. Mesela bazı yemeklerimizde benzerlikler var, biz de mantıyı çok severiz ama mantılarımız daha büyük oluyor. Birçok isimlerimiz benzer ve bazı kıyafetlerimiz de aynı. Bunun yanında Özbekistan'daki insanlar da buradaki insanlar gibi çok misafirperver ve alçak gönüllüler. Özbekistan'da Türk televizyonları ve şarkıları her zaman dinleniyor. Bu yüzden hep etkileniyoruz ve seviyoruz. Instagram'dan ve Youtube'dan Türkiyeli fenomenleri de hep takip ediyoruz." (Katılımcı 1).

Katılımcılar, dil konusunda Türkçe ve Özbek dilleri arasında çok bir benzerlik olmadığını ancak kısa süre içerisinde Türkçe'yi öğrendiklerini ifade etmektedirler. "Aslında iki dil de Türkçe ama Özbekçe ile çok fazla benzerlik yok. Türkçe öğrenmek durumunda kalıyoruz ama bu bizim için zor olmuyor." (Katılımcı 5). Ayrıca Özbek kadınlarla ile yapılan mülakatlar Türkçe dilinde yapılmış olup kendileri ile iletişim sorunu yaşanmamıştır.

3.4. Mesleki Eğitim, İş Tecrübesi ve Günlük Hayat

Bu bölüm, katılımcıların meslekleri ile ilgili aldıkları eğitim ve tecrübelerini, hizmet alanların kendilerinden beklediği görev ve sorumlulukları, günlük hayatları ve çalışma şartları hakkında bilgi vermektedir.

3.4.1. Ev Hizmetleri ve Evde Bakım Hizmetleri Alanında Alınan Mesleki Eğitim ve Meslek Tecrübesi

Türkiye'de çalışan Özbek göçmen kadınların hiçbiri, Türkiye'ye göç öncesi ev hizmetleri ve evde bakım hizmetleri mesleklerinde çalışmadıklarını, ülkelerinde bu alanda iş imkânlarının az olduğunu beyan etmektedirler. "Ülkemde bu işlerde çalışmadım ama tabiki de buradaki kadar çok olmasa da Özbekistan'da da ev işleri var ama pek kazancı olmuyor. Ev işleri zaten her kadının bildiği işlerdir. Çalışmaya başladığım evde bana yapılması gerekenler söylendi, ben de zaten nasıl yapılacağını

biliyordum. Sadece yemek konusunda sıkıntı çektim. Çoğunu bilmiyordum ama zamanla onu da öğrendim.” (Katılımcı 12).

Ev hizmetleri ve evde bakım hizmetlerinde çalışan katılımcılardan 11 tanesi kendilerine yöneltilen “Evde bakım ve ev hizmetleriyle alakalı eğitim aldınız mı?” sorusuna herhangi bir eğitim almadıklarını beyan edip zaten ev hizmetlerini günlük hayatlarında yaptıklarını belirtmektedir. “Evimde de sonuçta ev işlerini yapıyordum ve bir süre anneme de bakmıştım. Bir kadının zaten bilmesi gereken işlerde çalışıyoruz. Birinin bana ev işini, yemek yapmayı öğretmesine gerek yok. Bu yaşıma kadar zaten bunları yaptım.” (Katılımcı 10). Katılımcılar arasından şirket aracılığıyla gelen ya da şirkette çalışanlar, kendilerine kısa ve sözlü olarak yapılması gereken temel bilgilerin verildiğini beyan etmişlerdir.

Diğer bir katılımcı ise; lise sonrası 6 ay kadar hemşirelik okuduğunu ve orada öğrendiği bilgileri evde bakım hizmetlerinde kullandığını ifade etmektedir.

3.4.2. Göçmen Kadınlardan Beklenen Görev ve Sorumluluklar

Araştırma kapsamında görüşülen göçmen kadınların hepsi evde bakım ve ev hizmetleri alanında çalışmakta olup çalıştıkları evlerde yatılı kalmaktadırlar.

Katılımcılardan beşi; yatalak bir yaşlı kadının evde bakım hizmetlerini yaptıklarını, banyosu, altını bezleme ve değiştirme, haftanın birkaç günü tekerlekli sandalyeyle dışarı çıkarma, yemek yapma, evin temizliği ve ihtiyaçlarını giderme görev ve sorumluluklarının kendilerinden beklenildiğini beyan etmektedirler. Bu beş katılımcıdan 3’ü yatalak yaşlı bakımını kadının ailesinin yanında yapmakta 2’si ise yatalak kadınla birlikte yaşayarak yapmaktadırlar.

Diğer bir göçmen kadın; yaşlı bir çift ile kaldığını, çiftin kendi kişisel ihtiyaçlarını gördüklerini ve onlara ev işlerinde yardımcı olduğunu beyan etmiştir. Katılımcı; çiftin yemeklerini yaptığını, evin temizliği ve alışverişini gördüğünü, onlar ile sohbet ettiğini ayrıca dışarı çıktıkları zaman -parkta yürüyüş gibi- yaşlı çifte eşlik ettiğini belirtmektedir. “Yanında kaldığım yaşlı çift benim ailem gibi oldu. Dertlerimizi paylaşırız, sohbet ederiz ve bana hep kızımız gibisin diyorlar. Birçok günlük hareketimizi beraber yapıyoruz. Onlar çok yaşlı oldukları için ben onların yemeklerini

yapıyorum, sofralarını kuruyorum evlerini temizliyorum. Markete gidip alışverişlerini yapıyorum ve dışarı çıkmak istediklerinde beraber çıkıyoruz." (Katılımcı 4).

Katılımcılardan iki tanesi ise; yaşlı kadın ile birlikte kalıp tüm hizmetlerini gördüklerini ifade etmişlerdir. Birisi; "Annemin ev işlerini, temizliğini, yemeğini, alışverişini yapıyorum. Çocukları benden annemle her zaman ilgilenmemi ve sohbet etmemi istediler. Bir şey olursa onları hemen haberdar etmemi istediler. Ben de öyle yapıyorum." (Katılımcı 3).

Katılımcılardan üçü; ev hizmetleri işi yaptıklarını, görevlerinin belirli olduğunu, bunun dışında evin hanımının farklı bir isteği olursa görev dışına çıkıp bu isteklerini de yerine getirdikleri görülmektedir. "Ben işe ilk alındığımda benden beklenenler söylenmişti. Ancak vakit geçtikçe evin hanımı benden farklı işler istemeye başladı. Çalışmak zorunda olmam ve bana verilen işlerin de beni çok zorlamaması nedeniyle itiraz etmiyorum." (Katılımcı 2). 12 katılımcıdan bir tanesi ise; hasta bakımı yapmaktadır. Görev tanımını ise; yemek yapmak, evi temizlemek, hastanın ilaçlarını almak ve zamanında vermek, hastayı dışarı çıkarmak ve hastaneye gidecekleri zaman eşlik etmek gerekirse yanında hastanede kalmak olarak tanımlamıştır.

Görüşmelerde elde edilen veriler ve izlenimler neticesinde; evde bakım hizmeti verenler hem hasta bakımı hem de ev işleri yapmaktadırlar. 12 katılımcıdan işlerini daha zor olarak görenler, yatalak bakımı yapanlar olmuştur. Bakım hizmetlerinde yatalak bakımının en zor kısmının ise yaşlının altını bezleme ve değiştirme olduğu gözlemlenmiştir. Bakım hizmetlerinde yaşlının ya da hastanın sağlık durumu ne kadar iyi ise işin de o ölçüde kolaylaştığı gözlemlenmiştir. Ev hizmetleri çalışanları ise; genel olarak günlük ev işlerini yapmaktadırlar. Bunun yanında eğer ailenin çocukları varsa çocukların bir takım sorumlulukları da kendilerine verilmektedir.

3.4.3. Çalışma Süresi ve Çalışma Şartları

Katılımcı kadınların tümünün izin günlerinin haftada bir gün olduğu öğrenilmiştir. Hangi günlerde izin kullanılacağı ise değişkenlik göstermektedir. İhtiyaç halinde, eğer izin günlerinde çalışmayı kabul ederlerse günlük ücretlerini de almaktadırlar.

Göçmen kadınların çalışma sürelerinin belirli bir sınırlaması yoktur. Ev hizmetlerinde çalışan kadınlar ev işleri bittiğinde veya evin hanımı izin verdiğinde mesailerinin bittiğini belirtmektedirler. Evde bakım hizmetleri alanında çalışan göçmen kadınlar ise bakımı yaptıkları kişinin uyuması ile birlikte mesailerinin bittiğini belirtmektedirler. "Yanında kaldığım yatalak teyzenin bütün işleri ile ben ilgileniyorum. Bu nedenle o yatmadan yatmıyorum. Çünkü onu kontrol etmem gerekiyor." (Katılımcı 5). Ancak göçmen kadınlar gün içerisinde kendilerine rahatlıkla vakit ayırabildiklerini ve bu konuda bir sorun yaşamadıklarını beyan etmektedirler.

Katılımcı kadınların bir diğer ittifak noktası ise; evde bakım ve ev hizmetlerinde yatılı çalışmanın ekonomik anlamda daha verimli olduğu, güvenlik riskini azalttığı ve temel stratejileriyle birebir örtüştüğü düşüncesidir. Bu konuda son derece memnun ve mutlu oldukları gözlemlenmiştir. "İşimizin en güzel yanı bu zaten. Ben bilmediğim bir ülkeye geliyorum. Evim hazır, eşyam hazır, yemek masrafım yok, fatura ödemiyorum. Bavulu alıp geldim ve işim dışında bir şey düşünmeme gerek kalmıyor. Eğer bu işi yapmasaydım dediklerimin hepsi benim için masraf demekti. O zaman gelmemin pek de anlamı kalmıyordu. Hem de bir evde olduğum için daha güvenli hissediyorum." (Katılımcı 5).

Katılımcılara iş hayatında yaşadıkları olumsuz durumları sorduğumda ilk olarak çekingen tavırları dikkatimi çekti. Sonrasında kendilerine konu ile ilgili olarak kimliklerinin açıklanmayacağı ve söyleyeceklerinin araştırma dışında kullanılmayacağı bilgisi verildiğinde görüşülen göçmen kadınlardan beşi, tarafıma yaşadıkları olumsuzluklar hakkında bilgiler verdi. Ev hizmetlerinde çalışan katılımcılardan biri, ev sahiplerinin bazen kendisine kırıcı sözler söylediklerini ifade etti. Yaşlı bir kadına bakım ve ev hizmetleri veren bir katılımcı da, bazen yaşlı kadının bıktırıcı olabildiğini ifade etmiştir. Ancak bu durumu da yaşlılığa vermektedir. Evde bakım hizmeti için istihdam edilen başka bir göçmen kadın ise, işe alım sürecinde kendisine sadece yatalak bakımı yapacağının belirtildiğini ancak yatalak bakımının yanında ev işlerini de kendisinin yaptığını dile getirdi.

Dikkatimi en çok çeken ise bir katılımcının: "Türkiye'ye 5 sene önce geldim. Geldiğimde kızım 16 yaşındaydı. Kızımı oğluma emanet etmiştim ama gelinimin dolduruşuna gelen oğlum, kızıma çok baskı yapmış. Ben de biraz daha çalışıp dönmek istiyordum ama ne yazık ki 3 ay önce kızım intihar etti ve yanlarında çalıştığım aile o

gün izin günüm olmadığı için bana izin vermedi. Ağlaya ağlaya çalıştım, o günü hiç unutamıyorum. Daha sonra o ailenin yanından ayrılıp yeni bir yere geçtim." (Katılımcı 8) ifade ederek bu yaşanan olayın çalışma hayatındaki en kötü tecrübe olduğunu söylemiştir. Son olarak ise ev hizmetlerinde çalışan bir katılımcının: "Daha önce çalıştığım evde bazen dışarıdan kebap gibi güzel yemekler sipariş ediyorlardı ama sadece kendileri içindi. İnsan ister istemez değersiz hissediyor kendini." (Katılımcı 7).

Şunu belirtmemde fayda var ki; katılımcılara bu soruyu sorduğumda vermiş oldukları ilk tavırlardan aldığım izlenimle, daha fazla olumsuz şeylerin yaşanmış olabileceği ve bunu pek dillendirmeme düşüncelerinde oldukları izlenimidir. Evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan diğer meslektaşlarından duydukları daha olumsuz durumların da olduğunu ama kendilerinin böyle şeylerle karşılaşmadıklarını ifade ettiler. Bu durumları ise; şiddet, taciz ve pasaporta el koyma gibi örnekler vererek belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan katılıcımlar, ücretlerini alma noktasında hiçbir sorun ile karşılaşmadıklarını, kendilerini güvende hissettiklerini ve genel anlamda Türkiye'de kendilerine sunulan imkânlardan memnun olduklarını da belirtmişlerdir. Katılımcılardan çalışma vizesine sahip olanların sosyal güvencelerinin olması sosyal hayatlarına olumlu yansıdığı gözlemlenmiştir. Çalışma vizesine sahip olmayanların en büyük sorunu ise muayene ve ilaç ücretleri olduğu belirtilmiştir.

Bunun yanında çalışma şartlarında bazı katılımcılarda olumlu değişkenlerin olabildiğini de belirtmek gerekir. Mesela: "Bakımı yaptığım teyzenin oğlu yaz aylarında Almanya'dan Balıkesir'deki yazlığına geliyor. Bizi de alıp Altınova'ya götürüyor. En güzel zamanım orada geçiyor. Denize girebiliyorum ve temiz havanın keyfini çıkarıyorum." (Katılımcı 9).

3.4.4. Günlük Hayat ve İzin Günleri

Göçmen kadınlar gün içerisine kendilerine vakit ayırabildiklerini ifade ettikten sonra, bu vakti televizyon izleyerek, sosyal medyada vakit geçirerek ve aileleriyle iletişim kurarak değerlendirdiklerini belirtmektedirler.

Katılımcılar izin günlerinde kendileri gibi İstanbul'da çalışan Özbek yakınları ve arkadaşları ile genelde Kadıköy ve Taksim taraflarında buluştuklarını belirtmişlerdir.

Buluşmalarda birlikte gezip, sohbet edip sosyalleşebildiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda İstanbul'daki Özbek esnafların açmış olduğu kafe ve lokantaları kendileri için bir buluşma noktası ve sosyalleşme yeri olmaktadır. Bu mekânlar yeni Özbek göçmenleri tanımaya vesile olup dayanışmalarını arttırdığı gözlemlenmiştir. Katılımcılardan bazıları yatılı olarak çalışmayıp ev tutan arkadaşlarının evlerinde ayda en az bir defa buluşup vakit geçirdiklerini de belirtmektedirler.

3.5. Yurtdışı Deneyimi

Özbekistan'dan göç eden kadınların, yurtdışı deneyimleri hakkında sorulan sorulara verdikleri cevaplar ışığında inceleyip, hayallerini ve beklentilerini gerçekleştirme durumlarını, kaldıkları süreleri ve Türkiye hakkında görüşleri hakkında bilgi verilmektedir.

3.5.1. Türkiye Hakkında Bilgi

Ulus-ötesi sosyal ağlar ve göç eden tanıklar, göçmenlerin göç edecekleri yerler hakkında ön bilgi almalarını sağlayabilmektedir. Göç sonrası çalışma koşulları ve yaşam her zaman bu ön bilgiler ile örtüşmeyebilir. Bu bağlamda görüşülen göçmen ev işçisi kadınlara göç öncesi Türkiye hakkında ekonomik ve sosyal beklentiler sorulmuş ve bu beklentilerin zaman içerisinde örtüşüp örtüşmediğinin değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Katılımcıların tümü göç öncesi Türkiye'nin ekonomik ve sosyal koşulları hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmektedirler. Türkiye'ye gelmeden önce çalışmakta olan akrabaları, arkadaşları, komşuları ve tanıklar üzerinden Türkiye'de iş imkânlarının olduğunu, ekonomik kazançlarının yüksek olacağını ve sosyal hayatlarında vakit geçirebilecek Özbek bireylerin olduğunu bildiklerini ifade etmektedirler. Yakın zamanda Özbek kadınların haklarını korumak ve mağduriyetlerini gidermek için kurulan Özbek Kadın Hakları Derneği de göçmenlerin dayanışmalarını arttırmıştır. Katılımcılar, Türkiye'nin çok güzel bir ülke olduğunu, İstanbul'da olmaktan son derece memnun olup insanların da iyi ve sıcakkanlı olduklarını belirtmişlerdir.

3.5.2. Türkiye'de Kalınan Süre ve İleriye Dönük Planlar

Katılımcıların göç kararları gibi ülkelerine geri dönme kararları da göç sosyolojisi için önemli bir olgudur. Bu nedenle göçmen kadınların ailevi yaşamlarını da göz önünde bulundurarak Türkiye'de göçmenlik sürelerini ne süreyle planladıkları, bu süre içinde evde bakım ve ev hizmetlerinin yerinin ne olduğu değerli bir sorudur.

Katılımcı kadınlardan en uzun süredir Türkiye'de olanı 2014 yılında Türkiye'ye gelmiş olup, sekiz senedir burada hem çalışıp hem de yaşamaktadır. İleriye dönük ne kadar kalmayı planladığı ile ilgili soruya; çocuklarının ve ailesinin artık dönmesini istediğini, burada iki sene daha çalıştıktan sonra kalıcı olarak dönmek istediğini belirtmektedir. "Türkiye'ye geleli sekiz sene oldu. Hemen hemen ülkemde hayal ettiğim çoğu şeyi gerçekleştirdim. Çocuklarımın eğitim hayatı istediğim gibi. Evimizin tamirat işlerini yaptırdım. İstediğim parayı biriktirdim. Ev hizmetlerini yaptığım evin hanımını çok seviyorum. O da beni bırakmak istemiyor. Ama kendisini de ikna ettim. İki sene daha bir sorun olmazsa çalışıp artık ülkeme dönmek istiyorum." (Katılımcı 11).

Katılımcılardan bir diğeri: "2016 yılında Türkiye'ye geldim. 3-4 sene kadar daha bu işlerde çalışıp kalıcı olarak dönmek istiyorum. Şu an için her şey iyi gidiyor. Gelmeme değdi zaten farklı durum olsaydı ülkeme dönerdim." (Katılımcı 9).

Göçmen kadınlardan ikisi 2017 yılında Türkiye'ye gelmiş olup kadınların biri ileriye dönük ne kadar kalmayı planladığı ile ilgili soruya, burada çalışıp para kazanarak bir oğluna spor salonu açtıklarını şimdi diğer oğlunun üniversite ücreti için çalıştığını ve iki sene sonra ülkesine dönmek istediğini belirtmektedir. Diğer göçmen kadın ise aynı soruyu; 52 yaşında olduğunu, artık evde bakım işinde çok yorulduğunu ve en fazla iki sene daha çalışabileceğini ifade ederek eğer bakımını yaptığı yaşlı bireyin daha erken ölümü söz konusu olursa başka bir işte çalışmayıp Özbekistan'a dönebileceği şeklinde cevaplamaktadır.

Evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların dördü 2018 yılında Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bu kadınlardan üçü, 3 sene daha çalışmanın beklentilerini karşılayacağını ve kalıcı olarak Özbekistan'a dönebileceklerini belirtmektedirler. Biri ise en az 4 sene daha bu meslekte çalışmayı planlamaktadır. Katılımcılardan 2015 yılında gelen ise 3 sene kadar daha aynı işte çalışabileceğini belirtmiştir. Diğer iki Özbek kadın ise birisi 43 diğeri 44 yaşında olmak üzere 50 yaşına kadar çalışmak

istediklerini, burada kazandıkları kazançlarla memleketlerine dönüp sonrasında çalışmak istemediklerini belirtmiştirler.

2020 yılından bu yana Türkiye'de çalışmakta olan katılımcı ise hayallerini gerçekleştirmek için en az 7-8 sene daha çalışabileceğini düşünmektedir

Bu bölümde ileriye dönük planlar ile ilgili sorulan sorulara evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışan katılımcı kadınların, kendi ülkeleri için belirli bir hayat standardını yakaladıktan sonra hepsinin kalıcı olarak dönmek istemesi ve hepsinin de bu süreç içerisinde mevcut mesleklerinde devam etmek istemesi dikkat çekmektedir. Bu nedenle görüşülen 12 Özbek göçmen kadın için kalıcı göç olmadığını söyleyebiliriz.

Göçmen kadınlara Özbekistan'dan gelip Türkiye'de kalan tanındıkları var mı sorusu sorulduğunda, bu durumun çok nadir gerçekleştiği cevabı alınmıştır. Katılımcılar konu ile ilgili olarak Özbekistan'dan Türkiye'ye üniversite okumak için gelip burada kendilerine hayat kurduktan sonra Türkiye'de kalmaya devam eden az sayıda Özbek göçmen kadını duyduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, Türkiye'de sürekli kalanlar hakkında şahsen tanıdıkları olmadığını sadece sosyal çevrelerinden duyduklarını söylemişlerdir.

3.5.3. Türkiye Hakkında Görüşleri

Yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların Türkiye'yi ana hedef ülke belirleyip evde bakım ve ev hizmetlerinde yatılı çalışmayı da esas gaye edindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ulus-ötesi ağlar ve tanıklar sayesinde Türkiye'nin ülkelerinden ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi olduğu ve kendileri için işlerin var olduğu kanısıyla olumlu düşünceler edinip göç etmişlerdir.

Özbek kadınlar yaptıkları iş karşılığında aldıkları ücretten memnun olduklarını yalnızca Türkiye'de son zamanlardaki döviz kuru yükselişi nedeniyle kazançlarında bir düşüş olduğunu ancak buna rağmen aldıkları zamlarla iyi ücret aldıklarını ve kazançlarının ülkelerine kıyasla çok iyi seviyede olduğunu ifade etmektedirler. "Dolar düşükken kazancım daha iyiydi, dolar yükselince Türkiye'de her şey pahalandı. Maaşıma zam almış olsam da dolar öncesi daha iyiydi diyebilirim. Buna rağmen yine de maaşımdan memnunum." (Katılımcı 12). Katılımcılardan maaş bilgisi sorulmamasına rağmen elde ettiğim bilgiler neticesinde evde bakım ve ev hizmetleri işçisi Özbek

kadınların maaş aralığı 1 Haziran 2022 tarihi itibarıyla 7 bin ile 15 bin lira arasında değişmektedir.

Katılımcılar ekonomik anlamda Türkiye hakkında olumlu görüşler sergilerken genel Türkiye kanıları da olumlu yönde olmuştur. Irksal ve tarihsel bağımızın olması en başta pozitif bir etki oluşturduğunu ifade ederek Türkiye'yi büyük ve güçlü bir ülke olarak görmektedirler. Özbekistan'da en çok bilinen ve merak edilen şehrin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Son zamanlarda Türk dizi ve filmlerinin etkisiyle de ülkelerinde Türkiye popülaritesinin yükselişte olduğu gözlemlenmiştir. Muhteşem Yüzyıl, Kurtlar Vadisi, İçerde ve Asmalı Konak dizileri, yayınlandığı dönem çok ilgi görmüş ve Türkiye'ye merak uyandırıp sevgilerini arttırmıştır. Katılımcılardan birinin, şarkıcı Zara'ya olan büyük hayranlığı ve birkaçının da Türkiye'nin tarihi hakkındaki önemli bilgileri dikkatimi çekmiştir. Katılımcıların göç sonrası yaşadıkları süreçte Türkiye hakkında bilgileri çok artmış, düşünceleri olgunlaşmış ve bu düşünceler geliş stratejileriyle de uyuşunca Türkiye hakkındaki görüşleri olumlu yönde kalmaya devam etmiştir.

3.6. Türkiye'de Evde Bakım ve Ev Hizmetleri ile Kadın Göçmen İlişkisi

Bu bölümde Özbek kadınların neden Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmayı tercih ettiklerini, hizmet alımı yapanlar ile ilişkilerini, Türkiye'de çalışmak için göç etmek isteyen diğer kadınlara tavsiyelerine yer verilmiştir.

3.6.1. Neden Evde Bakım ve Ev Hizmetleri?

12 katılımcı da, göç hedeflerinin evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak olduğunu ve çalışma süreleri boyunca da bu işleri yapmaya devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Bunun en belirgin nedeni ise göç stratejileri ile bu mesleğin ve çalışma şartlarının bütünleşmesidir. Görüşme yaptığım 12 katılımcının eğitim bilgilerine baktığımızda lisans mezunu birey bulunmamaktadır. Katılımcıların çoğu daha önce piyasada iş gücünde bulunmayıp bulunanları ise vasıfsız mesleklerde çalışmışlardır. Katılımcı göçmen kadınların hepsi çalışma hayatları öncesinde bakım ve ev hizmetlerini bilmekte, bu durum günlük hayatlarının en doğal parçasıdır. Bu bilgiler ışığında, katılımcıların işgücüne verebilecekleri en temel tecrübenin ev işleri olduğunu

söyleyebiliriz. Hayatlarının sıradan eylemleri olan bu işler Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerinde oluşan hizmet açığı sayesinde Özbek göçmenler için refah kapısı olmuştur. Bunun yanında evde bakım ve ev hizmetlerinin doğal çalışma ortamı, ev olması sebebiyle; masrafsız çalışma ve evin sahipleri tarafından himaye edilme durumu, göçmenler için en büyük sorun teşkil edebilecek iki büyük sorun olan ekonomi ve güvenlik sorununu da büyük oranda izale etmektedir. Bu durum göçmenlerin neden evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak istediklerini açıklamaktadır. "Türkiye'ye ev işlerinde çalışmak için geldim. Başka işlerin olduğunu da biliyorum ama kadınlar için en güzel iş, bence ev işleri çünkü daha güvenli, diğer işlerden daha iyi kazanıyoruz hem de hiç masrafımız olmuyor." (Katılımcı 1).

Katılımcılar özellikle Türkiye'de evde bakım hizmetlerinin yoğun olması ile ilgili Türkiye'nin kültürel yapısı, aile kavramının önemi ve Müslüman ülke olması gibi nedenlerden dolayı yaşlılarını huzur evlerine değil de ailelerin evlerde baktığını gözlemlediklerini belirtip örneğin Rusya'da bu alanda işler bulamadıklarını veya çok düşük seviyede arz olduğunu belirtmişlerdir. Ev hizmetlerine gelince de; zengin insanların daha rahat yaşamak için ve karı-koca çalışanların iş yüklerinden kurtulmak için tercih ettiklerini gözlemlemişlerdir.

3.6.2. İşveren ile İlişkiler ve İşverenlerin Sizi Tercih Sebepleri

Göçmen kadınların hizmet alımı yapan aileler ile ilişkileri hususunda bazen sorunlar çıksa da genel itibarıyla memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca olumsuz durumların iki taraf için de olabileceğini ifade etmişlerdir.

Katılımcılar, işlerini düzgün yaptıklarında ve dürüst olduklarında Türk ailelerin kendilerine değer verdiğini ve karşılıklı güven ortamının oluştuğunu ifade etmektedirler. "Siz nereye giderseniz gidin işinizi tam yapar ve dürüst olursanız sizi hep çalıştırmak isterler." (Katılımcı 7). Katılımcılar, Türk kadınlarının yatılı olarak çalışmaya çekimser kalmaları ve kendilerinin Türk Cumhuriyetlerinden olmalarının kültürel yakınlık olarak yaşam tarzına daha kolay alıştıklarını ve bu gibi nedenlerden dolayı kendilerinin yatılı evde bakım ve ev hizmetlerinde çalıştırmak üzere tercih sebebi olduklarını belirtmektedirler. "Bizler buraya güvenilir bir ortamda çalışmak ve iyi para kazanıp biriktirmek için geliyoruz. Bu nedenle çalıştığımız evlerde kalmak bu iki konuda bizler için çok büyük avantaj oluyor. Türk yemekleri bizim için çok zor değil ve

diğer kültürel konulara da yabancı değiliz. Özbekistan'da Türkiye hayranı çok var. Televizyonlardaki dizilerden, Türkiye'ye gezmeye ya da çalışmaya gelip görenlerden. Türkiye'ye gelip işimizi güzel yaptığımızda ve güven ortamı oluştuğunda hem biz mutlu oluyoruz hem de yanında çalıştığımız insanlar mutlu oluyorlar." (Katılımcı 11). "Yanında çalıştığım aile benden önce Türk kadın çalıştırdıklarını söyledi. Türk kadınının ev işlerinde herhangi bir sorununun olmadığını ancak ailesinin sürekli sorun çıkardığını ve sürekli izin almak durumunda olduğunu söylediler. Buraya gelen Özbek göçmen kadınlar uzun süreli çalışmaya geliyorlar. Çünkü geldiğimize değmeli ve anca iki senede bir ailelerimizi görmek için Özbekistan'a gidiyoruz." (Katılımcı 12). Katılımcıların hepsi çok mecbur kalmadıkça en az iki seneden aşağı ülkelerine ziyarete gitmek istememektedirler. Uzun süre gitmeme sebepleri ise; gittikleri zaman geri dönüşün duygusal açıdan zor olması, vize sıkıntısı yaşamama ve uçak masrafları olarak sıralamışlardır.

Hizmet alımı yapanların göçmen kadınları tercih etmelerinin bir nedeni de güvenilir bulmalarıdır. Türkiye'de isteyerek bu mesleği yapmaları, gidecek başka yerlerinin olmaması ve göçmen kadınların Türkiye'de güvenilir bir ortama ihtiyaç duymaları işverenler açısından güven vermektedir. "Biz Türkiye'ye bir yabancı olarak çalışmaya ve para kazanmaya geliyoruz. Eğer işimizi düzgün yapmazsak bizi çalıştırmazlar. Aramızda kayıt dışı veya çalışma vizesi olmadan kaçak çalışanlar oluyor. Bu nedenle biz işimizi düzgün ve güvenilir bir şekilde yapmak zorundayız." (Katılımcı 1).

3.6.3. Türkiye'de Çalışmak İçin Göç Etmek İsteyen Diğer Kadınlara Tavsiyeler

Katılımcılar, Türkiye'de çalışmak için göç etmek isteyen diğer kadınlara, ekonomik ihtiyaçları varsa göçü tavsiye etmektedirler. Türkiye'de iş imkânlarının olduğunu söyleyerek dürüst olup işlerini iyi yaparlarsa tutunabileceklerini belirtmişlerdir. Eğer göç etmek isteyen kadınlar ev işlerinde yatılı çalışırlarsa daha fazla kazançları, konforları ve güvenliklerinin olacaklarını belirtmektedirler. Göç yalnız planlanıyorsa kesinlikle Türkiye'de güvenebilecekleri birilerini bulmalarını ve arkadaş edinmelerini tavsiye etmektedirler. Bunun yanında göç etmek isteyen kadınların göç öncesi işlerini bulurlarsa daha doğru olacağını da belirtmişlerdir.

Göç etmenin en zor yanının ise aileden ve memleketlerinden ayrı kalmak olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların ortak duygularının aile ve ülkelerine özlem olduğu gözlemlenmiştir. “Kızımı kaybettim. Bu öyle büyük bir acı ki tarif edemem. Keşke hep yanında olabilseydim ya da O’nu yanıma getirebilseydim. Kızımı kaybettiğimden beri ülkeme gidemedim. Mezarını göremedim.” (Katılımcı 8). “İşimizin en zor yanı çocuklarımızdan, eşimizden ve sevdiklerimizden uzakta olmamız. Bir düğün, cenaze ya da önemli bir şey olduğunda istediğimiz gibi gidemiyoruz. Kolay bir şey değil yaşayan bilir. Türkiye’de çalışmak isteyen kadınlar bunu göz önüne almalı. Eğer bekârsa o zaman daha kolay olur.” (Katılımcı 7).

Katılımcı kadınlar Türkiye’de her milletten göçmenlerin var olduğu düşüncesindedirler. Kendilerinin izin günlerinde diğer Özbek kadınlarla beraber vakit geçirdiklerini ve kendilerini yalnız hissetmediklerini ifade etmektedirler. Bu bağlamda, Türkiye’de çalışmak isteyen göçmen kadınların kendileri gibi göçmenlerin varlıklarından ötürü garipsenmeyeceklerini ve yalnızlık hissiyatını yaşamayacaklarını belirtmişlerdir. “Türkiye’ye arkadaşımın yardımıyla geldim. Geldikten sonra gördüm ki çok fazla yabancı var. Kendimi yalnız hissetmedim. Benim arkadaşım vardı ama diğer Özbek kadınlarla da tanışınca çevrem iyice genişledi. Benim de tavsiyem, kesinlikle Türkiye’ye gelenlerin arkadaş edinmesidir. Çünkü insanın yabancı bir ülkede arkadaşları olunca daha çok birlik oluyor ve birbirlerine destek oluyorlar.” (Katılımcı 10).

3.6.4. Neden Türkiye?

Özbekistanlı göçmen kadınlar ile yapılan mülakatın son bölümünde; özelde Türkiye’ye dair sorular sorarak göçmen kavramı çerçevesinde, genelde “Neden Türkiye?” sorusuna yanıt bulmaya çalışılmaktadır.

Özbek kadınların genel olarak Türkiye’ye ilk gelme sebepleri ekonomik ihtiyaçlar, iş talebinin olumlu eğilimi, göçün kolaylaşması, gözlemleyebildikleri canlı olgular ve tanıkların olumlu referansları olarak tespit edilmiştir. Bu kararı alırken oluşan beklentiler ve hedefler ile Türkiye’ye geldiklerinde bu beklentileri ve hedefleri gerçekleştirebilmek onları bekleyen en önemli unsur olmaktadır. Özbek göçmen kadınların Türkiye’de beklentilerinizi karşılayabildiniz mi sorusuna dokuz katılımcının cevapları evet olurken, üç katılımcı ise kesinlikle evet şeklinde cevap vermiştir.

Türkiye'ye göç eden kadınlardan arkadaşlarının aracılığı ile gelenler için Türkiye'de tanıdık birinin olması ilk olarak bir güven ortamı oluşturmakta ve aradan geçen zaman ile bu yolu izleyen Özbek kadınların arttığı tespit edilmiştir. Şirket aracılığı ile Türkiye'ye göç eden göçmen kadınlarda ise, Türkiye'de belirli bir süre geçirdikten sonra güven ortamının oluştuğu, oluşan güven ortamı ile elde edilen iyi miktarda kazancın birleşmesi sonucu mutluluğun gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Türkiye ve Özbekistan'ın ırktaşlığı, kültürel ve geleneksel ortaklıklar ve Müslümanlıkla gelen benzerlikler de Türkiye'ye göç etme kararlarında olumlu etki etmiştir.

Göçmen kadınların bizlere sunduğu cevapları irdelediğimizde, çıkan olumlu cevapların bir hayli fazla olması, bizleri "Neden Türkiye?" sorusunun cevabına ulaştırmaktadır. Nitekim emeklerinin karşılılığını alabilmeleri, emek arz ederken oluşan güvenli ortam ve bütün bunlar sonucunda memleketlerindeki aile bireylerinin değişen hayatları, bizlere "Neden Türkiye?" sorusunun cevabını vermektedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti doksanlı yıllara kadar göç veren ülke olarak bilinmekte olup doksanlı yıllar sonrasında hem göç veren hem de göç almaya başlayan bir ülke konumuna doğru ilerlemiştir. Gerek Avrupa ve Asya arası transit bir ülke olması gerekse coğrafyasında yaşanan savaşlar ve siyasal krizler Türkiye'ye göçü getirmiştir. Türkiye, yeni yüzyılla başlayan istikrar, büyüme, ekonomik ve sosyal adımlar neticesinde yakın coğrafyasındaki ülkelere göre nispeten daha iyi hayat koşullarının olduğu ülke konumuna gelmiştir. Oluşan bu olgu, gelişen teknoloji, bireylerin daha iyi bir hayat yaşama arzuları ve gelişen iş sahaları Türkiye'ye gelen işçi göçünü arttırmıştır. Bu işçi göçü gerçekliklerinden biri de, son yıllarda kadınların iş dünyasındaki yerinin hızla artması, aile yapılarının çekirdekleşmesi, hasta ve yaşlı bakımlarının evlere taşınması ile ev işlerine ve bakıma ihtiyaç duyulan bireylere yönelik destek alma ihtiyacının artması sonucunda oluşan Özbek kadın işçi göçü gerçeğidir.

Özbekistan'dan Türkiye'ye evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak üzere gelen göçmen kadınları Türkiye'ye iten ana nedenlerin ekonomik ve sosyal nedenler olduğu saptanmıştır. Bu nedenler; geçim sıkıntısı, daha refah bir hayata ulaşma arzusu ve kurulan hayalleri gerçeğe ulaştırma istekleri olduğu saptanmıştır. Özbek kadın

göçlerine iç piyasadaki oluşan işçi talebi kucak açarken, daha önce göç eden göçmen kadınların piyasada bıraktıkları olumlu etki, oluşturdukları sosyal ağlar, artan göç, olumlu tanıklar, teknoloji ve sektörün kurumsallaşmasıyla gelişen şirketler de göç süreçlerine katkı sağlamaktadırlar. Evde bakım ve ev hizmetlerinde yatılı destek alma ihtiyacı olduğunda göçmen işçilerin daha avantajlı konuma geldiği ve bu durumuda memnuniyetle karşıladıkları görülmüştür. Türkiye ve Özbekistan arasındaki ırktaşlığın getirdiği kültürel, geleneksel, dilsel yakınlık ve Türkiye hakkında pozitif düşünceler ve bunun yanında Özbekistan'da Türkiye patentli dizi, film ve sanat eserlerinin Özbekler üzerinde oluşturduğu Türkiye'ye yönelik yakın hissetme ve merak etme duyguları da göçe olumlu etki eden unsurlardır. Göç kararı, evli kadınlar için daha zor alınırken bekârlar için ise nispeten daha kolay alındığı saptanmıştır. Ailelerin karar alma aşamalarında, göç edenlerden yansıyan olumlu etkiler ve göçü mevcut hayat standartlarından bir çıkış kapısı olarak görmeleri göçü onaylamaların da olumlu etkileri olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda teknoloji sayesinde her an sevdikleriyle sesli ve görüntülü iletişim halinde olabilmeleri ve kendileri gibi bir başka Özbek ile iletişim kanallarının varlığı ailelerin göç kararına pozitif etki etmektedir. Kadın göçmenler için en zor kısım ailelerinden ve sevdiklerinden uzaklaşmaları olup diğer göçmen kadınlarla oluşturdukları dayanışmanın kendilerine güç verdiği görülmüştür. Aileleri, sevdikleri ve ülkelerinden ayrı kalma hasretlerini Türkiye'deki vatandaşları ve meslektaşları ile sosyalleşerek azaltmaktadırlar. Göçmen ev işçileri için, evde bakım ve ev hizmetleri göç öncesi ülkelerinde gündelik hayatlarının bir parçası iken Türkiye'de ücretli işe döndüğü saptanmıştır. Ayrıca göçmenlerin hepsi geldikleri ülkeye göre ailelerini daha avantajlı konuma geçirdikten sonra, örneğin spor salonu açma, ev satın alma, kızının üniversite masraflarını ödeme, vs. gibi, evlerine dönmek istemektedirler. Buradan bunun uzun vadede Türkiye'ye yerleşme amaçlı bir göç olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

İşçi göçünde hizmet alan ve hizmet veren özelinde olguya bakıldığında, hizmet alımı yapan bireyler için göç eden kadınların daha çok tercih edildiği, aynı şekilde Özbek kadınların da evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak istedikleri görülmüştür. Buna en önemli neden işveren ve göçmen kadınlar arasındaki strateji ve beklenti örtüşmesi diyebiliriz. Özbek kadınların Türkiye'ye işçi göçlerinin ana sebebi ekonomik kalkınmalarını sağlayacak kazancı yakalamak ve bunu kazançla birlikte güvenli bir şekilde eve dönebilmeleridir. Evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışarak ülkelerine göre çok daha yüksek kazanç sağlamaları, temel ihtiyaçları dâhil hiçbir masraflarının

olmaması ve çalıştıkları evin sahipleri tarafından himaye edilmeleri ile güvenliğin oluşması stratejileriyle birebir örtüşmektedir. Madalyonun diğer yüzü ise; hizmet alımı yapan bireylerin sorun yaşamadan uzun süre bakım ve ev işlerinde destek alma ihtiyaçlarının göçmenler tarafından karşılanmasıdır. Göçmenler, çalışma süreleri boyunca olumsuz durumlarla karşılaşsalar bile olayları normal karşılayıp iş hayatlarını sürdürmekte ya da farklı bir evde çalışmaya başlayarak stratejilerine devam etmektedirler. Özbek kadınlar beklentileri ve sorumlulukları yerine getirdikçe göçmen için sosyal güvence riskleri azalmakta, göç stratejileri ve beklentileri güçlenmektedir. Özbek göçmen kadınların göçü süreli planladıkları ve hayallerine giden araç olarak gördükleri saptanmıştır. Kendileri gibi işçi göçmeni olmak isteyen kadınlara Türkiye'de çalışmayı da tavsiye etmektedirler.

Türkiye'de yaşlı nüfus, engelli ve bakıma ihtiyaç duyan bireylerin artması ve kadının işgücüne katılımının oranının yükselmesi ile evde bakım ve ev hizmetlerinde destek alma ihtiyacı artmıştır. Kamu, sosyal devlet ilkesi gereği merkezi yönetim ve yerel yönetimlerle yaşlı ve engelli bireylere evde kısmi sağlık, beslenme ve terapi hizmetleri sağlasa da bu hizmetler arttırılıp standartlaştırılmalıdır. Kısmi destek alma ihtiyacının yeterli olmadığı durumlarda desteğin devamlılığı piyasadan temin edilmektedir. Bu destek alma ihtiyacı yatılı olması durumunda şimdilik büyük oranda göçmen emekçilerden sağlansa bile gelecekte daha çok ihtiyaç olabilme durumu göz önünde bulundurularak ve göçmen emekçiliğin yıllara göre değişkenlik gösterebilmesinden ötürü, idare görevlerinden biri olan 'Planlama' ile özellikle evde bakım hizmetlerinde yaşanabilecek emekçi açığının oluşmamasına çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

Akalın, A. E. (2014) Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınların Toplumsal ve İktisadi Varoluş Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. Yayınlanmış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkanat, S., Aksoy, M., Yılmaz N. ve Özsoy, S. (2017). Türkiye'de düzensiz göç olgusu: 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Bağlamında Gümüşhane Örneği. Global Journal Of Economics and Business Studies. 6(12): 89-90.

Arıcı, K. (2015). Türk Sosyal Güvenlik Hukuku. Sosyal Sigortalar Hukuku. Ankara. Gazi Yayın Evi. S: 227.

Altuntaş M, Yılmazer TT, Güçlü Y. A, Öngel K. (2010). Evde Sağlık Hizmeti ve Günümüzdeki Uygulama Şekilleri. Tepecik Eğitim Hastanesi Dergisi; 20: 153-158.

Bartram, D., Maritsa, V.P. ve Monforte, P. (2017). Göç. Göç Meselesinde Temel Kavramlar. İçinde (13). (Çev. I. A. Tuncay). Ankara: Hece Yayınları.

Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. Toplum ve Sosyal Hizmet, 18(2): 40.

BBC News Türkçe, Çocuklar Olmayınca Doktorlar Tarlaya, (16.10.2012), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/10/121016_uzbekistan_cotton, (11.08.2021).

Cimete G. (1998). Evde Sağlık Bakım Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi ve Evde Bakımda Hemşirelerin Yeri. I. Ulusal Evde Bakım Kongresi Kitabı. M.Ü. İstanbul: Döner Sermaye İşletmesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Birimi.

Coşkun E. (2016). Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği. Fe Dergisi 8(1) : s: 103.

Çoban, M. ve Esatoğlu, A. (2004). "Evde Bakım Hizmetlerine Genel Bir Bakış", Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, 12(2), 109-120.

Çoban, M., ve Esatoğlu, A. E., ve İzgi, M. C. (2014). Türkiye'de Evde Sağlık ve Bakım Hizmetleri Uygulamalarının Mevzuat İçindeki Tarihsel Değişimi. Türkiye Biyoetik Dergisi, 1/3, 154-176.

Eker, H. H. Ve Abay. A.R. (ed.). (2020), Evde Bakım Hizmetleri, Türleri ve Organizasyonu. F. Güngör, (ed.), Bakım ve Sosyal Hizmet Ders Kitabı. İstanbul. İstanbul Üniversitesi. s: 168 - 173.

Ender, R. ve Gümüş. Z. (2019). Evde Yaşlı Bakımı. A. Beki. (Ed.), İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yaşlı Bakımı Ön Lisans Programı. İstanbul Üniversitesi. s: 18-19.

Erdem, Y. H. (2004). Osmanlı'da Köleliğin Sonu 1800-1909. İstanbul Kitap Yayınevi. s: 85.

Erdem, Z. ve Şahin, L. (2009). Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyruklu İşgücünün Çalışma Koşulları: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Çalışması. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 57, s: 281-325.

Erdil F. 2009. Yaşlanan Toplum ve Yaşlının Evde Bakımı. Erişim Adresi: (http://www.ekutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/23.pdf) (Erişim tarihi: 28.12.2017).

Etiler, L. ve Lordoğlu, K. (2015). Göçün Öteki Yüzü. Kadın ve Sağlık. Diskar, 4: 92-104.

Evde Bakım Derneği Yönetim Kurulu. (2010). Evde bakım Tanımı, Kapsamı, Temel Kavramlar ve Ülkemizde Mevcut Durum. İstanbul.

Fidan. F. ve Özdemir. M. Ç. (2011). Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınlar ya da Evlerin Kadınları. Çalışma İlişkileri Dergisi. 2 (1) ,s: 79-89.

Gökbayrak, Ş. (2009). Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar. Çalışma ve Toplum. 21(2), s: 55-81.

Kalyoncu, C. (2003). Paranın Efendileri. İstanbul. Zaman Kitap. s: 76.

Kümbetoğlu, B. (2012). Göç Çalışmalarında "Nasıl" Sorusu, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar. (Der. S. Gülfer Ihlamur Öner-N. Aslı Şirin Öner) İstanbul: İletişim. s: 81.

Oğlak, S. (2007). Evde Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası (Ülke Örnekleri ve Türkiye). İskenderun Belediyesi Kültür Yayınları, İskenderun, s: 13, 14.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 17 Ağustos 2021 Tarih ve UP-6279 Sayılı Kararı. (17.08.2022), https://lex.uz/docs/5584128#, (14.03.2022).

Özbekistan Milli Gelenekleri. Alışkanlıklar, Düşünce Yapısı ve Yaşam Tarzı. https://www.orangesmile.com/gezirehberi/ozbekistan/gelenekler.htm, (20.03.2022).

Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 14: 204.

T.C. Resmi Gazete. Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun ek 9'uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ. 1 Nisan 2015. Sayı: 29313. Ankara. Başbakanlık Basım Evi.

Tepealtı, F. (2019). Türkiye'nin Düzensiz ve Transit Göçle Mücadelesi. Avrupa Birliği'ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç, Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göç ile Mücadelesi. Doğu Coğrafya Dergisi. 24 (41): 137.

Tire, O. (2017). Türkiye'de Ev İşçilerinin Dünü ve Bugünü. Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), s: 34-43.

Toksöz, G., Erdoğdu, S. ve Kaşka, S. (2012). Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) yayını, Türkiye Ofisi: 84-85.

Toksöz, G. Ve Ünlütürk, Ç, (2011). Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış. S. Sancar (Ed.), Birkaç Arpa Boyu: 21 Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan, Cilt 1. İstanbul. Koç Üniversitesi Yayınları, s: 167-189.

Tutar, F. K., Nurdinova, S. ve Tutar, N. F. (2021). Özbekistan'da Göçün Kadınlaşması. International Journal Of Diciplines Economics & Administrative Scienves Studies. 7(26): 105-111.

Tutar, K. (2021). Evde Bakım Hizmetinde Çalışan Göçmen Kadın İşgücünün İstihdam Deneyimleri: Ankara İli Örneği. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 5(1), s: 1-9.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (04.02.2022). 45500 Sayılı Haber Bülteni. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021. Vatandaşlık Ülkesine Göre Yabancı

Nüfus. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500, (19.03.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Asgari Ücret – 2022 (01/07/2022), https://www.csgb.gov.tr/asgari-ucret/, (19.07.2022).

Uğur, S. ve Yanık E. C. (2016) Ev Hizmetlerinde Göçmenlerin İstihdamına Yönelik Sorunlarının Değerlendirilmesi. Çalışma İlişkileri Dergisi. 7(2) s: 65-77.

Uluslararası Af Örgütü, (2012). Amnesty International Report 2012. The State of The World's Human Rights: 361-363.

Wang, C. L. ve Schofer, E. (2018). Coming out of the Penumbras. World Culture and Cros S-national Variation in Divorce Rates. Social Forces. 97(2): 675-704.

WHO (2008). "The Solid Facts Home Care in Europe", (Ed. Rosanna Tarricone & Agis D. Tsouros), https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/96467/E91884.pdf, 09.02. 2021.

Yağar, F. ve Dökme, F. (2018) Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlilik ve Güvenirlik. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi. 3(3), s: 1-9.

Yılmaz, B. ve Özaydın, M. M. (2020). Evde Bakım Hizmeti Veren Yabancı İşçilerin Çalışma Koşullarından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Arayışları. Çalışma İlişkileri Dergisi. 1, 59-99.

Yılmaz, M., Sametoğlu, F., Akmeşe, G., Tak, A., Yağbasan, B., Gökçay, S., ve diğer. (2010), Sağlık Hizmetinin Alternatif Bir Sunum Şekli Olarak Evde Hasta Bakımı. Istanbul Med J 11(3):125-32.

EK 1: MÜLAKAT SORULARI

I. Araştırma Konusu

Bu araştırmanın ana teması, Özbekistan uyruklu kadın bireylerin Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak isteme sebeplerini, beklentilerini, meslek algılarını ve bu süreçleri araştırmaktır. Bu bağlamda araştırmanın cevap bulmayı amaçladığı sorular şunlardır: Türkiye'yi seçme sebepleriniz nelerdir? Türkiye'de evde bakım ve ev hizmetlerini neden tercih ediyorsunuz? Türkiye'de çalışmanın size sağladığı avantaj ve dezavantajlar nelerdir? Türkiye'de hizmet alımı yapanlar, evde bakım ve ev hizmetlerinde neden Özbek kadınlarını tercih ediyor? İşverenlerin sizde istediği iş bölümleri ve beklentileri nelerdir? Türkiye'de kendinizi güvende ve mutlu hissediyor musunuz? Türkiye'ye işçi göçüyle başlayan sürecinizde beklentileriniz ve yaşadıklarınız ne derece örtüşüyor? Bu sorulara cevap bulmak için Türkiye'de halen evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmakta olan Özbekistan uyruklu 12 kadın bireyle yarı yapılandırılmış mülakat yapılması planlanmaktadır.

II. Mülakat Kılavuzu

Merhaba,

Ben Şener YILMAZ. İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde Uygulamalı Sosyoloji bölümü üzerine yüksek lisans öğrencisiyim. Vakit ayırabilirseniz sizinle bir görüşme yapmak istiyorum. Görüşmenin amacı; Türkiye'ye evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak üzere gelen Özbekistan uyruklu kadın bireylerin çalışmak isteme nedenlerini belirlemektir.

Vereceğiniz cevaplar çalışmamızın doğruluğu ve güvenirliği açısından oldukça önemlidir. Sizinle gerçekleştireceğimiz görüşme bilimsel amaç dışında herhangi bir şekilde kullanılmayacak, kimlik bilgileriniz gizli tutulacaktır.

Katılımınız için teşekkür ediyorum.

A. Demografik Sorular

1. Yaşınız nedir?

2. Eğitim durumunuz nedir?

3. Medeni durumunuz nedir?

4. Çocuğunuz var mı?

B. Göç Kararı ve Göç Süreçlerine Dair Sorular

1. Özbekistan'da ekonomik durumunuz nasıldı?
2. Ekonomik ve sosyal durumunuz hayat beklentilerinizi karşılayabiliyor muydu?
3. Özbekistan dışında bir ülkede çalışma fikri sizde nasıl oluştu?
4. Göç etme kararı aldığınızda aldığınız tepkiler nasıldı?
5. Göç etme eyleminizde yaşadığınız süreçler nelerdir?

C. Türkiye'de Çalışmak İstemelerine Dair Sorular

1. Türkiye'ye ne zaman geldiniz?

2. Neden Türkiye'de çalışmayı tercih ettiniz?

3. Türk Cumhuriyetlerinden olmamız ve yakın coğrafya, dil ve kültür gibi etkenlerin sizin tercihinizde etkisi var mı?

4. Daha önce Türkiye'de çalışmış bir tanıdığınız var mıydı? Varsa görüşlerini aldınız mı ve aldıysanız görüşleri nelerdir?

5. Türkiye'de çalışmanın sizlere kattığı avantajlar ya da dezavantajlar nelerdir?

6. Özbekistan'da çalışmayla Türkiye'de çalışmanın ekonomik ve sosyal farkları nelerdir?

7. Ekonomi dışında burada çalışmaya iten bir sebep var mı?

8. Türkiye'de çalışma hayatınıza başladığınız ilk zamanlar ile şimdiki çalışma hayatınızda farklılıklar oluştu mu?

9. Türkiye'de ne kadar süre daha çalışmayı düşünüyorsunuz?

D. Evde Bakım ve Ev Hizmetlerine Dair Sorular

1. Daha önce evde bakım ve ev hizmetlerinde çalıştınız mı?

2. Evde bakım ve ev hizmetleriyle alakalı eğitim aldınız mı?

3. Neden Türkiye’de evde bakım ve ev hizmetlerini tercih ettiniz?

4. Türk vatandaşlarının sizleri tercih etmesinin özel sebepleri var mıdır?

5. Evde yatılı kalmanın size sağladığı avantajlar var mıdır? Varsa nelerdir?

6. Evde bakım ve ev hizmetlerinde sizden beklenilen iş bölümleri ve sizin çalışma süreniz nedir?

7. Evde bakım ve ev hizmetleri sürecinde olumsuz bir durumla karşılaştınız mı?

8. İş dışında günlük hayatınızı nasıl geçirirsiniz?

E. Türkiye’ye Dair Sorular

1. Türkiye’de beklentilerinizi karşılayabildiniz mi?

2. Burada kendinizi güvende ve mutlu hissediyor musunuz?

3. Sizin gibi Türkiye'de çalışan Özbek vatandaşlarıyla görüşüyor musunuz?

4. Türkiye'ye evde bakım ve ev hizmetlerinde çalışmak için göç etmeyi düşün yabancı uyruklu kadın bireyler için tavsiyeleriniz nelerdir?

Teşekkür ederim.